

Předmluva

Josef Sýkora při oslavě Dětského dne na myslivecké chatě v Kunraticích u Frýdlantu

Náš tatínek měl velký talent na vyprávění. Živě, vesele a s pěknými pointami vyprávěl nejčastěji své myslivecké příhody nebo zážitky z dětství. Tu a tam něco pověděl i ze svého mládí, které strávil v Německu v Halle, ale spíš jen veselé příhody. Jedna z nich byla o jeho kuchařském umění a vaření polévky s kamarádem, jiná o kamarádovi Holubovi, který si myslel, že Němci, když říkají „Mahlzeit“ (dobrou chuť), se představují, a odpověděl Holub! Pamatuji si také na tatínkovu vyprávění o tom, jak si zachránil život tím, že šel ke kamarádovi poslouchat písničku Červená sukýnka. Měla jsem za to, že když tak skvěle vyprávěl a oči mu přitom jen jiskřily, jeho literární zápisky budou o mnoho sušší.

Maminka a tatínek umřeli krátce po sobě, zbyly jsme tři dcery. Teprve po tatínkově smrti jsme našly jeho deník z války a množství literárně zpracovaných vzpomínek na „Totaleinsatz“ (nasazení na práci do Říše, většinou do Německa) nejméně ve třech ucelených verzích. Není mi jasné, kdy je psal, protože byl pracovně dost vytížený, činný v mnoha spolcích, překládal, zpracovával místní historii a věnoval se nám, svým dětem. Vyšly mu knížky „Frýdlantsko ve znamení kříže“, „Povídání o Frýdlantsku“ a pohádky z lesa „Ušáček a Neposeda mají kamarády“. Zpracoval i své příhody z dětství a myslivecké příhody, které však zatím nejsou vydané. Překvapilo mě, že i jeho literární tvorba má určitý styl, je čtivá a odráží jeho osobnost. Ukazuje, že myslel na čtenáře, nejen na sebe.

Obdivuji to, že si tatínek nepřestal vést svůj deník po dlouhou dobu. Ten je dokladem jeho zájmu o okolí, snahy poznávat a zjišťovat si údaje. Prozrazuje jeho zájem o historii, přírodu, zeměpis a vlastivědu obecně stejně jako ukazuje jeho kamarádkou povahu. Podotýká, že se v Německu, kam byl nuceně nasazen na práci, mnohému naučil, leccos poznal, rozšířil si obzory a díky své aktivitě k tomu vedl i mnohé kamarády, ale všechno to bylo za cenu strachu, nesvobody, možnosti ztráty života. Neskrývá hořkost vůči proklamovanému nadřazenému postavení „nadlidí“, ale spravedlivě ukazuje dobré německé lidi, které potkal a kteří mu pomohli. Našly jsme deníkové záznamy, které končí v roce 1944. Je pravděpodobné, že tatínek v deníku pokračoval i dál, čemuž by nasvědčovalo poměrně přesné a detailní líčení následujících událostí z pozdějších zpracování, ale tuto část deníku se nám prozatím nepodařilo najít. Je zajímavé, s jakou péčí si tatínek deník vedl – psal ho úhledným písmem a vlastně ho od začátku bez škrtnů literárně zpracovával, jako by měl záměr vytvořit dokument

pro příští čtenáře. Škrty se vyskytly jen tam, kde prováděl autocenzuru – bál se, aby někdo deník nenašel a některé zápisy nevzal za záminku k uvěznění nebo popravě.

Pro tuto knihu jsem vzala jako základ deník, který je v textu vyznačen kurzívou, a k němu jsem se pokusila mezi literárně zpracovanými vzpomínkami vybrat vždy tu odpovídající, kterou jsem připojila k deníkovému záznamu. Ze tří verzí jsem se snažila vybrat vždy tu, která byla pěkně formulovaná a působila autenticky. Někdy jde o směs těchto tří verzí. Literárně zpracované příhody většinou neměly dataci jako deníkové záznamy, byla to tedy někdy téměř detektivní práce najít odpovídající příhodu k deníkovému záznamu. Snažila jsem se zachovat úpravu deníkových záznamů tak, jak ji zavedl tatínek, tedy ne vždy dokonale jednotně.

V knize se čtenář někdy dozví o téže události dvojmo: jednou z deníkového záznamu, podruhé z textu, který tatínek později zpracoval. Záměrně jsem tuto duplicitu nechala, aby čtenáři mohli posoudit, jak autor vyprávění s odstupem vnímal některé události nebo jak se je snažil literárně uchopit.

Tatínek si také vytvořil album pohledů a fotografií, které vyzdobil květinovými ornamenty. První list alba obsahuje tatínkem vytvořenou mapku míst, která navštívil, a ozdobně napsaný úvod. Kopie archů fotoalba jsou připojeny v příloze. Z nich jsem přefotila jednotlivé pohledy nebo fotografie a zařadila je do textu. Tatínek i v tom projevil velkou prozíravost, když téměř vše je možno zdokumentovat na základě pohledů a fotografií, které si pořídil. Také si schoval některé jízdenky, vstupenky a program z divadla. V textu jsem se snažila využít maximum materiálů z rodinného archivu, které se k příběhu pojí. Někdy bude muset čtenář zapojit fantazii, protože například kvalita fotografií není špičková. Pro showivavého čtenáře jsou také určeny ilustrační skici, které jsem nakreslila podle dobových fotografií.

Pro nás, tři sestry, mají tyto materiály cenu pokladu. Uvědomujeme si ale, že mnoho lidí by mohlo tatínkovo vyprávění, doprovázené množstvím dokumentace, také zajímat. Vydáním knížky chceme vzpomenout na tatínka jako skvělého člověka, ze tmy zapomnění vynést dílo, které vytvořil, přihlásit se k jeho odkazu, a dát čtenářům autentický dokument, obohacený o osobité postřehy a úvahy. Jistě mi dáte za pravdu, že to byl veselý a optimistický člověk. Přeju Vám, abyste si užili jeho přítomnost. Tak „Mahlzeit“ ke čtení!

Anna Košárková, rozená Sýkorová

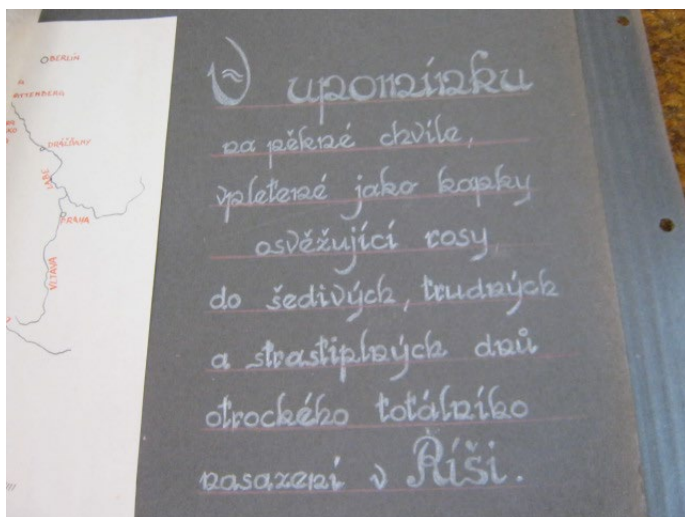

Josef Sýkora na Dětském dnu v Kunraticích

Tatínkovy vzpomínky

Josef Sýkora

Tatínkův deník

První stránka fotoalba s pohledy a fotografiemi z doby 2. světové války

Úvod

Sotva jsem vstupoval do světa dospělých a začal se mi otvírat svět plný nadějí a plánů, svět, který měl přinést naplnění smyslu života a tužeb, vše bylo nekompromisně vymazáno, protože se psal rok třicátý devátý dvacátého století. Rok pro celé Československo tak tragický.

Že se schyluje k válce nebylo snad už pro nikoho tajemstvím, když ve Španělsku byly vyzkoušeny všechny nové zbraně a kdy uprchlíci z pohraničních oblastí hledali ve vnitřních Čechách alespoň střechu nad hlavou. Přicházeli s holýma rukama, jen s ranečkem osobních věcí, když veškerý po léta vydřený majetek museli nechat v Jiřetíně, Trdlovce či jiných vysloveně českých obcích Severu.

Já, tehdy sotva devatenáctiletý, musel nastoupit do ČKD Slaný na práci, která byla na hony vzdálená mé profesi. Na takovou maličkost se tehdy nikdo neptal, stejně jako se mne nikdo neptal při totálním nasazení do Říše v roce čtyřicátém druhém.

V Halle nad Saalou jsem poznal spolu s dvěma tisíci českých chlapců a mnoha děvčaty, jak nicotný je člověk v době války. Jen malé kolečko ve válečné mašinerii, ženoucí se za vražděním, násilným porobením celých národů. Nemohlo-li takové kolečko vydržet, bylo nemilosrdně odstraněno a nahrazeno jiným. Je třeba také přiznat, že naše postavení mezi otroky bylo lepší než postavení děvčat z Ukrajiny nebo válečných zajatců. Tady byly všechny dosud platné lidské hodnoty pošlapány, ať kulturní, etické, citové, stejně jako všechny ostatní, a novodobí rabové neměli nikde odvolání. Tak jsem déle než dva roky žil z válečných přidělů potravin v zemi nepřátelské, kde často, přecasto, bylo „do žlabu vysoko“.

Josef Sýkora v mládí

Postupem času jsme stále častěji poznávali důvěrně protiletecké kryty nebo jen sklepy a v nich prožívali dilema, dnes už neuvěřitelné. Všichni cizinci si přáli, jen aby náletů přibývalo, aby továrny musely zastavovat výrobu na frontě tolik potřebné munice nebo ničících zbraní. „Jen létejte, ať fronta dostane co nejméně!“

Bombardování závodů a měst jsme přijímali jako nezbytnou nutnost k ukončení války a porážky Velkoněmecké Říše, a přitom jsme se snažili nebrat na vědomí, že bomby si oběti nevybírají podle národností a že i my můžeme být mezi mrtvými, ač se nám chtělo žít, strašně moc žít. Tak šel den za dnem, noc co noc jsme balili deku a prchali do krytů. Po ničivém náletu na Drážďany jsem pocítil strach a rozhodl se opustit nejen Halle, které mohlo být jedním z dalších cílů a já nezaslouženou obětí, ale i celou tisíciletou Říši. S kamarádem a troškou jídla jsem se vydal na cestu, která měla končit za hranicemi. Snad jsem si i představoval, že bych mohl vzít zbraň a hájit vlast. Za ni položit život mi nepřipadalo zbytečné. Nechtělo se mi žít v otroctví a pasivitě. Žel chyběly zkušenosti. Proto jsem také spolu s kamarádem skončil v rukou gestapa a poznal zařízení a režim věznice v Röthě u Böhlen. Teprve tady jsem poznal, jak krutý život může být. Snídaní bývala černá špína, snad káva z melty a kousek černého chleba. K obědu obvyklý „Eintopf“ s málo brambory, ale větším dílem tuřínů či řepy. Ze zamřížovaného okénka byla vidět jen protější zeď, nikde ani kousek oblohy, ani lístek stromu. Kolik nás tu bylo jsem poznal při náletech, kdy jsme byli nahnáni do sklepa, kde jsme museli stát na hromadě uhlí. Jen šeptem jsme se mezi nejbližšími sousedy domlouvali o národnosti. Jindy byly nálety tak překvapivé, že nebylo času nás zahrnat do sklepa a zůstávali jsme v celách, které se při bombardování okolí otřásaly, a nám se zdálo, že se i kolébaly. To se stávala dušička malou, na čelech se tvořily vrásky – přežijeme?

Nikdo se nás po celý pobyt na nic neptal, žádný výslech, nic. Až jednou brzy po ránu byl vyhlášen nástup všech vězňů. Co se bude s námi dít? Naložení na nákladní auta jsme vyjeli. Stažené plachty nad hlavami nedávaly ani nejmenší možnost výhledu. Pak jsme ucítili pach spáleniště, nezvyklý ruch a pokřik, a auta zastavila. Byli jsme v Böhlen, v továrně na syntetický benzin po nočním náletu. Nám, vězňům, připadl úkol vyhrabat kolem nevybuchlých pum zeminu, aby mohly být zneškodněny. Nejdřív bylo třeba vypumpovat ručními stříkačkami vodu, která zaplňovala kráter kolem pumy. Pak lopatami celou odkryt a při práci čekat, kdy nastane výbuch. Je snad časovaná? Zavadí někdo lopatou o roznětku?

Prožili jsme mnohou krutou chvílí, kdy jsem se v duchu loučil se všemi drahými i se svými sny o budoucnosti. Vzpomínal jsem, kolik jen obav a starostí prožívají rodiče, sourozenci a všichni ti,

kteří byli mými přáteli. V takových chvílích se vybavují vzpomínky v barvách nejrůžovějších, člověk dovede pak odpouštět.

Veliká naděje svitla, když o sedmé večer jednoho dne se po chodbě věznice ozval hlas radia. Stačilo přiložit ucho na oplechované dveře a tiše poslouchat. Dozvídali jsme se, kam se přesunula fronta, že na Východě byl plánovitě vyklizen Lvov, že na Západě jsou boje v Ardenách. To byla injekce! Vždyť fronty se blíží z obou stran! Druhý den nebyly pro nás zprávy vysílány. Až zase den následující, tedy jen ve dnech, kdy konal strážní službu jeden konkrétní dozorce, a já jsem přesvědčen, že tak činil vědomě.

Mým spásným andělem se nakonec stal můj německý zaměstnavatel. Měl jsem štěstí na mnohé dobré německé lidi – i manželka mého zaměstnavatele, s níž jsem se shledal dlouho po válce a která mě vřele přivítala, patřila mezi ně, dále mé spolupracovnice, manželé, u nichž jsem žil v podnájmu... Díky zaměstnavateli jsem byl propuštěn, ale musel jsem se vrátit do Halle.

Dočkali jsme se, že i město Halle bylo napadeno silným svazem bombardérů a důsledek byl, že se rozhořela řada ohňů ve všech částech města, střílelo se v ulicích. Pak už přišlo jen čekání na cestu domů a konečně návrat.

Že všechno dobře dopadlo, proto mohu tyto řádky napsat, abych připomněl všem, jak krutá je válka a že žádná oběť k zachování míru není dost velká.

1942

Totální válka

Do Říše

Německo zahájilo totální válku a to znamenalo mobilizaci a využití všech dostupných rezerv lidských stejně jako hmotných. Pro občany Protektorátu to znamenalo nasazení téměř všech mladých, narozených v letech 1920 i 1921 na práce do Říše. Dotklo se to i svobodných narozených v jiných letech, i když v míře ne tak masové. Někoho od povinnosti osvobodili lékaři, jiného snad pracovní úřady, nebo snad i protekce a úplaty. O tom se ale tehdy příliš nemluvalo. Nás postižených bylo kolem 200 000.

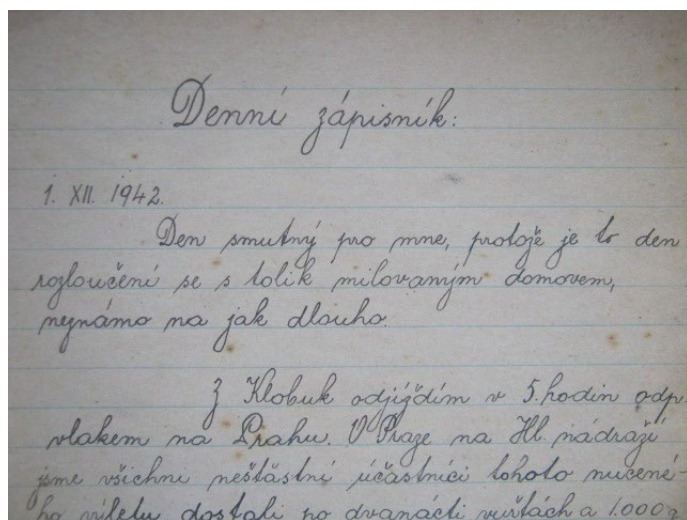
Autor vzpomínek po válce

Já, ročník 1920, jsem dostal obálku, kde mi bylo sděleno, že i já podléhám totálnímu nasazení na práci do Německa s udáním data nástupu a některých dalších informací.

Z práce jsem se toho dne vrátil jako jindy v pozdních odpoledních hodinách. Mohl bych stejně dobře říci už ve večerních hodinách, protože v tuhleto dobu je vždycky tma už od šestnácté hodiny. Neměl jsem nejmenší tušení, co na mě doma čeká. Sotva otvírám dveře a už se kolem všichni shluknou a sdělují přesmutnou zprávu, že tu mám příkaz pracovního úřadu ze Slaného, že musím na práci do Německa. A já bloud věřil, že když teď dělám v ČKD Slaný, kam jsem byl také nuceně nasazen, že tedy když vyrábím válečnou výzbroj, stanu se nepostradatelným a tady válku přežiju. Nebyl to sice žádný med denně brzy vstávat, běžet na vlak, jet do Slaného a pozdě odpoledne se zase stejně vracet. Ale tohle! To mne ani ve snu nenapadlo. Marné přemýšlení, marná snaha se nasazení vyhnout. Jako každý druhý jsem nejprve zkoušel MUDr. Štěpánka, zda by na mně nenašel vhodnou vadu, ale neuspěl jsem. Termín odjezdu se blížil a nebylo jiné možnosti, než nastoupit nebo se nechat zavřít do koncentráku. Krajně vážná situace se nedala změnit, bylo třeba se připravovat na cestu do neznáma.

Osud byl zpečetěn. Poslední dny jen letěly a den nástupu byl tu, psalo se 30. listopadu 1942.

Odjezd

Začátek denního zápisníku

1. XII. 1942

Den smutný pro mne, protože je to den rozloučení se s tolik milovaným domovem neznámo na jak dlouho.

Kufr se šatstvem a nějakým proviantem mi pomáhal bratr Vašek nést na nádraží do Klobuk. Loučení bylo nejlépe co nejrychleji provést, vždyť nikdo z nás nevěděl, na jak dlouho, či zda se ještě setkáme. Vlak mne spolkl jako velryba Jonáše a sotva jsem zamával z okna vlaku, už jsem neviděl nikoho, ani nádraží. Projeli jsme Zlonice, tam také nastoupili asi tři kluci s kufry, ve Slaném jich už bylo více, v Kralupech také řada, a než přišel opravdový večer, jsme na místě srazu - na Hlavním nádraží v Praze.

Z Klobuk odjíždím v 5 hodin odp. vlakem na Prahu. V Praze na Hl. nádraží jsme všichni nešťastní účastníci tohoto nuceného výletu dostali po dvanácti vuřtách a 1000 g chleba na cestu. Kolem 20.00 hod. nastupujeme do vlaku, avšak neodjíždíme. Po registraci a přidělení vuřtů a kousku chleba jsem byl odveden k odstavenému vlaku. Ten zvláštní vlak byl

přistaven ve dvacet hodin, ale stále stojíme a čekáme na ty, kteří přijíždějí ze všech koutů protektorátu. Vlak už se pěkně naplnil, bylo tam už pěkně živo, a stále přicházeli další a další. Přesto vlak stojí a nehýbe se. Chce se spát, a sedě na tvrdém to ani nejde. *Tak v očekávání odjezdu se přehoupla půlnoc a je*

2. XII. 42

Prahu opouštíme asi v 1.30 s dobrou náladou za zpěvu „Kde domov můj“ a „Čechy krásné“. Byl to mohutný chorál, neboť náš transport čítal nejméně 2000 mužů. Sešla se nás celá parta z kraje. Jsou to Čech Vratislav z Černochova, zemědělec, Hrbek Ant. z Telec, učitel, Pecháček Josef, úředník z Telec, Trsek František ze Zlonic, řezník, Beneš Stan. ze Zlonic, ženatý číšník, Jahodář Jan ze Skur, obch. příručí a mnoho Slaňáků. Zatím se domlouváme, kdo odkud je a každý krajan je velice vítán. Tak tu poznávám Vráťu Čecha, zemědělce ze sousedního Černochova, učitele Tonda Hrbka z Telec, úředníka Josefa Pecháčka z Telec, Frantu Trska ze Zlonic, povoláním řezníka, Standu Beneše ze Zlonic, ženatého číšníka, Jardu Jahodáře ze Skur, obchodního příručího a řadu dalších. Z různorodosti zaměstnání bylo těžko určit, jaká práce koho čeká. O tom se mnoho nehovořilo, stejně nikdo nic nevěděl. Přehoupla se půlnoc už před hodnou chvílí a kolem vlaku zavládl shon, vhánění všech, kteří si ještě někam odskočili, ale jak už při takových akcích bývá zvykem, stejně se nic nedělo a my stáli dál. Teprve kolem půl druhé se vlak z Hlavního nádraží hnul, a já se vracel po téže trati, po níž jsem přijel, ale jen do Kralup. Naše rozloučení s Prahou bylo imponující, žel bez diváků. Všichni do jednoho hlavy vtěsnané do zotvíraných oken a zpívané hymna se nesla do stále ještě pražských ulic: „Kde domov můj!“, pak následovalo „Čechy krásné...“. Bylo to velice symbolické a dodalo skleslým duším nové síly a určilo povinnost překonat všechny překážky, které se postaví do cesty. Byla to vlastně přísaha – nezahlavíme! Nevěděli jsme, kolik nás jede, ale později jsme se dozvěděli, že nás byly tisíce.

Cesta nám rychle ubíhá, než se rozednilo, jsme v Ústí n/L. Kluci se baví, každý podle své chuti, tak zatím máme veselo. Jitřní svítání nás zastihlo v Ústí nad Labem, v té době už v Říši velkoněmecké. Celní prohlídka a pasová byla už odbyta v Praze, takže jsme ani za přísného zatemnění nevěděli, že jsme při zastávce v Lovosicích opustili protektorát, jemuž jsme s oblibou říkali „protentokrát“. Projeli jsme Hřenskem, Lázně Žandov, za Labem vlak vystoupal na vysokou skálu hrad „Köningstein“ a dál jel rovinou, která nezbuzovala potřebu jejího sledování. Přišlo na řadu podřimování, vyprávění a hlavně konzumace vuřtů, které nám byly v Praze přiděleny v počtu dvanácti na každého našince.

*První zastávku máme v „Dresden“. Zde jsem prodělal křest v němčině, neboť jsem kupoval pohlednice, abych poslal domů pozdrav. Náš vlak vjíždí do velkého nádraží a zastavuje. Jsme u cíle cesty? Kdepak. To jsou teprve Drážďany. Zastávka tu byla delší, rozběhli jsme se po nádražní hale, ale ven z nádraží nikoho z nás jakýsi uniformovaný nepustil. A před uniformou přece jen byl respekt. Kdo ví, kdo to je a jakou má pravomoc, raději nezkoušet. Později jsem zjistil, že to byl nádražní zřízenec, ale ať si. Tady jsem se pokusil koupit pohlednici a známku, abych ji poslal domů. To mi kluci dali pár feniků, které měli při sobě. Při koupi jsem se víc domlouval rukama než slovy, ale stejně mi kluci záviděli, když jsem pořídil. Pak jsem musel ještě několikrát jít pro stejné, když oni neměli odvahu. Já už počínaje třetím nákupem pohlednice a známky nemusel vůbec mluvit ani ukazovat. Stačilo položit feniky na okénko a byl jsem obsloužen a rázem se vlakem neslo, že umím perfektně německy. Zapískalo se, nás sehnali dohromady a do vlaku a hnuli jsme se. *Zase jedeme dál, dosti stejnotvárnou krajinou, protože rovinou. Pojednou se nám začalo v dálce rýsovat město. Očekáváme Leipzig. Jaké však bylo naše překvapení, když jsme zjistili, že je to Riesa. Zde projíždíme a konečně stavíme v Leipzig. Menší zastávka a my všichni se ženeme hledat vodu jako velbloud oasis. Bohužel nikde ani kapky a již zase znamení k odjezdu. To je již 10.30 hod., když odjíždíme. Zase ten nudný kraj, rovina, nikde ani kopeček. Konečně před námi město. „Tak to už je asi Lipsko,“ pronesl můj soused. Kdepak Lipsko, teprve Riesa. Nestavěli**

jsme, dál si vlak odklepával svůj rytmus. Konečně! Lipsko. Stavíme a hned většina osazenstva se žene na perón hledat pití. Žízeň jako na Saahaře, nikde ani kapky, a už zase ono známé pískání a nahánění nás do vlaku. Pak konečně vidíme na nádražní budově nápis Halle a./Saale. Tak u cíle! Co nás tu asi čeká?

Po příjezdu do Halle

Konečně Halle a/S, cíl naší cesty. Copak asi nám připravíš, nový náš domov? Jdeme sem s nedůvěrou. Hned na nádraží vidíme zeleně uniformované muže s červeným nabarveným trojúhelníkem na zádech, jak zde pracují, jsou to zajatci Francouzové.

Kus dál pracují pod bodákem váleční zajatci – Rusové. Mezi tím Poláci s jejich P., přišitým na prsou, jsou označeni jako u nás Židé. Pohybují se tu mladší i starší muži ve vybledlých zelenavých uniformách, jimž se na zádech blýská červený lakovaný trojúhelník. Kdo to jen může být? Jakou službu tu konají: nebyl čas na velké přemýšlení, když těch prvních dojmů tu bylo tolik. Stejně jsem se to jednou dozvěděl. Byli to francouzští zajatci pracující tu na vykládkách vagonů. Ti měli volnost pohybu, zato sovětští zajatci pracovali stále jen pod bodáky, stejně jako Poláci, kteří nosili na oděvu našito bílé P přes polovinu prsou. Cesta z Prahy do Halle zvláštním vlakem nám trvala 20 hodin. Celou cestu jsme neměli kapku vody, ta žízeň nás trápila nejvíce. Hlad nebyl, neboť to nás na cestu z domova dobře zásobili, nemyslím těmi vuřty.

Z nádraží jsme byli vyvedeni na ulici před nádraží, kde jsme se svými zavazadly a nesmírným vztekem na celý svět prodleli až do 19 hodin. Krytá nádražní hala zůstala za námi a my v řadách stáli na ulici, podobni transportu zajatců. Stáli jsme tu hodinu, dvě, tři, čtyři, občas jen jakýsi civil s papíry v ruce proběhl kolem a ti domorodci na nás tak cize koukali, až nás to popouzelo. Trpělivost už přešla všechny a začalo se nadávat, na Německo, na Němce, sprostě i umírněně, zkrátka podle náтуры a založení. Nadával kde kdo, ale bohužel nebo raději bohudíky tomu nerozuměli, protože jinak by byli transport odvedli zrovna do koncentráku.

Zima už nám řádně rozdrkotala zuby, tma při tom zatemnění, že by se krájet dala. Teprve po šesti hodinách stání na ulici přišel rozkaz k pochodu na ubikace. „Konečně vysvobození,“ říkali mnozí, ale nikdo neměl tušení, k jakému pochodu. Cesta čím dál obtížnější, s kufry jsme klopýtali, zakopávali o všechno možné pro tu tmu. Vybavila se mi Ježíšova cesta na Kalvárii, a to jistě ne samo od sebe.

Stáli jsme zde asi od 13.00 hodin. Nálada se mnohem zhoršila, sprostě se nadávalo, ale bohužel, nebo raději bohudíky, nikdo tomu nerozuměl. Neboť nikdo z úředníků prac. úřadu česky neumí. Zima nám všem rozdrkotala zuby a to náladu nepřidá.

V 19 hodin dostáváme povel nastoupit cestu do ubikací. S radostí jsme to uvítali, ale nevěděli jsme, že to bude cesta utrpení, zrovna cesta křížová. Vedl nás jeden úředník, ale nevíme, kam jdeme, neboť nám neřeknou ani slovo. Je to cesta nekonečná. Každý máme těžká zavazadla a vlečeme se již hodinu ulicemi a dosud ani jiskřička naděje, že budeme u cíle. Jsme všichni do krajnosti vyčerpaní, prostě co jsme v této hodině zakusili, se nedá vypsát. Když jeden kluk jako hora řezník začne brečet na ulici, jistě to není pro maličkost a takových bylo spousta. Hodinu vlečeme zavazadla neosvětleným, téměř mrtvým městem, cíl v nedohlednu. Nebylo divu, že jsme posedávali na kufrech a rancích a nechtěli nebo nemohli dále. U mnohých se i slzy objevily, možná z bezmocnosti, možná ze vzteku. Půl druhé hodiny na cestě, až konečně vcházíme do vrat a jsme v zajateckém táboře. Ze všech stran doléhá pach karbolky. Jestli si někdo začátek představil hodně černě, pak to byl idealista, skutečnost byla nejméně o sto procent horší. Konečně asi po půl druhé hodině cesty jsme dorazili do ubikací. Všude tma jako v pytli. Jsme strašně zklamáni, neboť jsme v zajateckém táboře. Všude je všecko cítit karbolkou. Jestli si některý z nás toto vše velmi, velmi špatně představoval, je to ještě o 100 % horší. Naše ubikace jsou dřevěné baráky se světlicemi asi pro 40 mužů.

Uprostřed kamna a po stranách lůžka, vždy tři nad sebou. Lůžka jsou jen dřevěná úplně beze všeho, bez pokrývek i podhlavníku. Musíme tedy spát oblečení. Na hlavu jsem si narazil klobouk, aby to netlačilo. Byla to „krásná“ noc, ale tolik unaveni a úplně zničení přece trochu spíme. Večer jsme vzpomínali na domov a jenom jsme říkali, že jsme rádi, že nás nikdo nevidí, naše matky, ty by si zaplakaly. Jsou z nás trosky. Naše pouť skončila za ostnatým drátem v dřevěných lágrech pramizerně vybavených, bez světel. Dřevěné baráky, světnice, do níž se muselo vejít čtyřicet lidí. Uprostřed kamna a podél stěn dřevěné palandy, spíš pryčny, vždy tři nad sebou a tlačence, jako by byla jediná mísa pro celý tábor. Uléhali jsme znaveni cestou s kufry pod hlavou. Ať jsme však počítali, jak chtěli, tolik lůžek jako nás nebylo. Nikde ani deka – nic než palandy bez slavníků, jen prkénka. Žádné svlékání či převlékání do ložního prádla se nekonalo. Na koho nezbylo lůžko, vlezl si ke kamarádovi, ale pak se nesměl ani jeden za celou noc obrátit, protože by druhý spadl. Narazil jsem si klobouk až na uši, aby to tolik netlačilo, a po té strašné únavě přece jen trochu spíme. Vkrádala se jen otázka jediná, zato otřesná: „To tu budeme bydlet trvale?“ Jak dlouho tu budeme v těchto polních podmínkách? (Ráno jsme zjistili, že v druhé polovině, zase drátem oddělené, jsou sovětští zajatci.) Jak může být z mladého člověka za dva dny a dvě noci taková troska?

3. XII. 42

Probouzíme se otláčeni již o 5té hod. ranní. S radostí jsme uvítali zprávu, že jeden kluk z naší světnice našel vodu. Všichni jsme se hned vrhli na vodovod, abychom se trochu ochladili, neboť jsme všichni nachlazení. Tím samozřejmě horečky a tak jsme pili jako kachny na lačný žaludek vodu. Za druhé jsme měli radost proto, že se budeme moci zase jednou za dva dny umýt, to byl již třetí den. Ráno 3. prosince budíček být nemusel, protože už před pátou nebylo jediného spáče. Jako když mezi nás padne bomba, zapůsobila zpráva, že byl nalezen zdroj vody. Zase v té tmě, v neznámém prostředí, jsme se tlačili směrem k vodovodu. Vždyť už třetí den jsme byli bez tekutin, rty okoralé, podivný horečný stav přepadl všechny. Zima nám byla, jiní zase naříkali na horkost. Pili jsme vodu, aniž jediný z nás věděl jakou. Na lačný žaludek to dobré nebylo, ale co dělat, organismus vyžadoval vodu.

První překvapení přišlo v osm hodin ráno, totiž snídaně. Je to prostě nemožný čaj. Já ještě to dostal v tak špinavém hrnku, že jsem to raději bez litování vylil a byl jsem po snídani. Dopoledne jsme se otravovali v ubikacích při málo růžových myšlenkách. Neboť myslíme, že zde budeme bydlet stále. Těsně před polednem část našeho transportu odvedli do nějaké továrny. Rozednilo se a byla tu snídaně. Čaj, podle názoru kluků nemožný. Já ani neochutnal, když hrnek, který mi přidělili, nesl stopy jakýchsi polévek naschlých na všech stranách. Po takové vydatné snídani nastalo zase to mrtvolné ticho, nikdo si nás nevšímal, nikdo neřekl slovo. Teprve před polednem jsou někteří vybráni do velké, početné skupiny a odvedeni pryč do nějaké továrny.

Jsou mezi nimi Čech, Hrbek a Pechánek. V poledne jsme si šli do kuchyně pro oběd. Byl to pověstný německý „eintopf“. Zelí, brambory a omáčka dohromady, je to totéž, co dostávají zajatci. Vzal jsem si jen dvakrát na lžičku a zkazil jsem si chuť pro celý den. Všichni jsme to vylili za barákem. Chudáci zajatci. Lepší u nás psůvi se dává žrát, než bylo toto. Hned při obědě jsme dostali chléb k večeři a k snídani asi 20 dkg a k tomu asi 2 dkg kunerolu. Odpoledne se jediné nadává a proklíná celý svět. Nejvíce nás mrzí, že nemůžeme odsud a je to již druhý den, ani lístek poslat, neboť se nesmíme z tábora vzdálit, jsme hlídáni. Zajatci zde jsou hlavně Rusové. Jsme rádi, že zde můžeme topit, že nezkoušíme zimou. Zásoby z domova zatím jsou, tak není tak zle. Asi v šest hodin večer všichni musíme nastoupit i se zavazadly do řady na dvoře, kde jsme rozdělováni na menší skupiny. Dle řemesel. Holičů nás zde je 6. Odcházíme ihned s jedním vedoucím z lágru. Je již úplná tma.

Až za úplné tmy odcházíme kýmsi vedeni do zděné budovy dost daleko od místa dosavadního pobytu. Vítá nás nápis: DEUTSCHER ARBEITSFRONT HEIM. Tady už bylo prostředí

daleko kulturnější, ba i ta večeře z jednoho hrnce se dala s trochou dobré vůle sníst. Světe, div se! Večeři nám dali, ačkoliv už jsme jednu dostali v poledne.

Jsme odvedeni do Deutscher Arbeitsfront Heim, kde jsme ihned dostali večeři, opět z jednoho hrnce, ale mnohem lépe upravenou, dalo se to jíst. Když nás rozdělovali dle řemesel. věděli jsme, že nebude tak zle, když budeme pracovat zase u řemesla. V Heimu se k nám hned přihlásili tři Češi, kteří zde již bydlí déle. Zavedli nás hned do koupelny, kde se můžeme zase jednou umýt a dokonce teplou vodou. Nocleh zde je také dobrý, neboť spíme na vojenských kavalcích pod dekami a polštář pod hlavou. Spí nás na jedné místnosti asi padesát. Každý má svoji malou skříň. Tolik si medíme, že to nelze popsat. I spánek tu byl dobrý. Vojenské kavalce, deky, polštář pod hlavu. Je nás tu na společné noclehárně jako Prajzů v šestašedesátém, asi padesát, všichni v jedné místnosti velké jako sál. Každý tu má jednu skříňku, po včerejšku hotový přepych.

Této noci jsme spali, jako když nás do vody hodí. Uvažujeme, jak je život proměnlivý. *Probouzíme se*

4. XII. 42

Byla to první noc, kdy jsme spali svlečení, dvě minulé noci jsme spali oblečení anebo vůbec ne. Snídaně, chleba s marmeládou a káva, té je, kdo co vypije. Hned dostáváme chléb k obědu. Je toho strašně málo, normální jedlík by to lehce všechno snědl k snídani, no, nedá se nic dělat, musíme šetřit jídlem. K snídani chleba mazaný marmeládou, tedy s vitamíny a černého kafe z melty, kdo kolik vypije. Jen by toho chleba mělo být víc, alespoň jednou tolik. V 9 hodin dopoledne máme být všichni na prac. úřadě. Druhého dne zrána jsme poznali německou preciznost. Také jsem měl hned zpočátku mého pobytu v Halle štěstí. Ve velkém útvaru jsme došli na rozsáhlý dvůr pracovního úřadu. Měl jsem dojem, že nás zavedli do dvora velké věznice. Jen vrata za námi zůstala otevřena a na dvoře pobíhalo několik lidí se seznamy nově nastupujících rabů. Vrata zavírat nebylo třeba, kdo mohl odtud utéci a kam? Rozdělení do skupin proběhlo podle strašně zkomolených jmen. Přitom nikdo z nás nevěděl, proč je určen do téhle a ne jiné skupiny. Pak už netrvalo dlouho a z budovy vyšla řada lidí a kdosi z pracovníků je informoval o složení skupin, což nám velké většině nebylo stejně nic platné, neboť to, co jsme se naučili při hodinách německého jazyka, nemohlo stačit k orientaci.

Někteří jsme postávali na dvoře vedle svých kufrů a čekali na svůj osud. Zde nás začali rozebírat civilisté, ženy nebo starší osoby. Po přečtení mého zkomoleného jména ke mně zamířil menší člověk, štíhlý, skoro hubený, vlasů černých, tváře bledé, elegantně oblečený čtyřicátník. Už v první moment jsem zauvažoval, proč není někde na východě v uniformě. Na dlouhé přemýšlení nebylo času, pokynul mi, a já opustil skupinu, v níž jsem se cítil přece jen v bezpečí mezi svými, i když bezmocnými. Podal mi ruku, a už mne odváděl. Odcházel jsem sám s tím cizím člověkem. Kam mne vede? Kde budu pracovat? A snad sám, bez jediného kamaráda, bez jediného, s nímž bych si mohl pár slov vyměnit, až přijde stesk po domově.

Několikaposchoďová budova pracovního úřadu s označením „ARBEITSAMT“, stavěná do podkovy z červených cihel dosud neomítnutých, zůstala za námi.

Tedy všichni jsme tam a odtud rozdělováni do závodů holičských. Já jsem přidělen do závodu Otto Kozłowski. Šéf zde již na mne čeká a odváží elektrikou do svého závodu. Mluví jenom německy. Můj průvodce občas něco řekl, čemu jsem nerozuměl, a jen jsem šlapal za ním bez jediného slova. Ale ani to ho nepřivádělo do rozpaků a zase za chvíli cosi řekl, aby to zůstalo bez odpovědi.

Došli jsme k zastávce pouliční dráhy, nasedli a on platil jízdné za oba. Musel, vždyť já neměl mimo českých protektorátních pár korun v kapse ani feník, natož marku. Vždyť jsem v tu dobu ještě ani nevěděl, jak ty jejich peníze vypadají, ani co taková jízda stojí a jestli ten uniformovaný je průvodčí nebo obecní, tedy městský policajt či voják. Těch uniforem tam

podniku jsem byl mile překvapen. Jak se později ukázalo, bylo to štěstí číslo jedna, že mne osud poslal do rukou toho dobrého člověka.

Bylo mi poskytnuto, abych si sedl a snad odpočinul po únavné cestě. Byl jsem rád tomu, že jsem konečně mohl odložit kufr. Byl přece jen dost těžký. Dvoje boty, šatstvo, prádlo a vím já co ještě...? Maminka mne vypravila, no, jako do války, a ani bych se nedivil, kdyby mi tam přibalila nějakou docela zbytečnou a nepotřebnou věc, vždyť pro slzy ani nemohla vidět, co balí.

Pak to začalo. Kadeřnice jedna za druhou přicházely se podívat, jak vypadá cizinec, budoucí kolega. No, mnoho toho neviděly, spíš raneček neštěstí před nimi seděl. Ani jedna však neměla dost odvahy, aby přišla blíž, spíš jen tak od dveří nakukovaly a zase mizely. Také šéf zmizel, ale daleko být nemohl, když mezi ženskými hlasy se ozýval jediný mužský. Jak mi bylo později zřejmo, držel pokladnu v první místnosti, tedy v té parfumerii.

Dopoledne okukuji vše v závodě a je polední přestávka. Já však dnes už nepracuji, courám s kamarády po městě. Po polední přestávce mí dává šéf volno, abych se mohl seznámit s okolím. Víc než okolí mě zajímalo, kde jsou kamarádi. Bloudím tedy po ulicích, rozhlížím se, nepotkám-li někoho. Sešlo se nás hned několik, ač jsme v transportu ani v lágru o sobě vůbec nevěděli. Stačilo zaslechnout jediné české slovo a už to byli kamarádi. Někdy ani to slovo nebylo nutné, Čech Čecha poznal na první pohled. Kdo by se divil, když mladých Němců tu nebylo a volně po ulicích se nemohl pohybovat z těch mladých téměř nikdo jiný. Tak přeci jen jsme těm ostatním nadřazení. Ono to totiž bylo tak, že ti, co byli spojenci Říše, byli ve vojenském, a ti, co byli se zbraní v ruce, ti stáli buď na druhé straně fronty, nebo byli v zajateckých táborech. Tak jsme prošli kousek města ještě nepobořeného, na nějž nedopadla zatím jediná bomba. Stmívá se brzy, je třeba se vrátit.

V závodě si vyzvedám kufr, který už byl mezi tím přece jen odlehčen o kousek jídla a vyrážím k Heimu. vile hotelového typu, kde jsem byl ubytován spolu s řadou těch, kteří přijeli se mnou. Musel jsem projít téměř celé město. Radostné bylo, že jsem byl v kolektivu, i když jen po pracovní době. Byli tu všichni z posledního oddělení. Zde jsme se i stravovali. *Večer hodně vzpomínáme na domov.*

Začátek práce v Halle

5. XII. 42

Můj první pracovní den, práce není mnoho, poněvadž náš závod je převážně dámský a pánský salon byl nějaký čas zavřen. Je zde dosti dobrá prac. doba, od 8 do 12 a od 14 do 19 hodin i v sobotu, neděle zavřeno. Pracuje zde v tomto závodě 6 kadeřnic, šéfová, šéf a já. Večer cestou ze závodu bloudím, neboť značná vzdálenost Heimů od závodu pro cizince není maličkost. K večeri místo oběda, teplé jídlo, zase z jednoho hrnce a káva.

Pátého už začínal pracovní den. Nástup ráno o osmé hodině, polední přestávka od 12 do 14 hodin, a padla až v 19 hodin. Od pondělka do soboty, stále stejně. Práce mnoho není, vždyť pánské oddělení bylo dlouho zavřeno. Chodil jsem po dámském oddělení okukovat, co a jak tady dělají a měl jsem přitom velkou trému, zda obstojím, když jsem poslední dobu před nasazením sem dělal něco docela jiného. Byl jsem v ČKD Slaný u řetízkového jeřábu zásobovače pil.

Pracovní den skončil a já vyrazil k ubytovně. V té tmě, jaká panovala, jsem pořádně dlouho bloudil, však to také byla dálka. Všechno dobře dopadlo. Teplou večeri jsem dostal, byť to byl vlastně oběd a zase z jednoho hrnce. Jen jsem povzdechl, vždyť jsem tu dosud nic jiného nejedl a domníval jsem se, že to ani nikdy jiné nebude.

Setkání s kamarády, poznávání města Halle

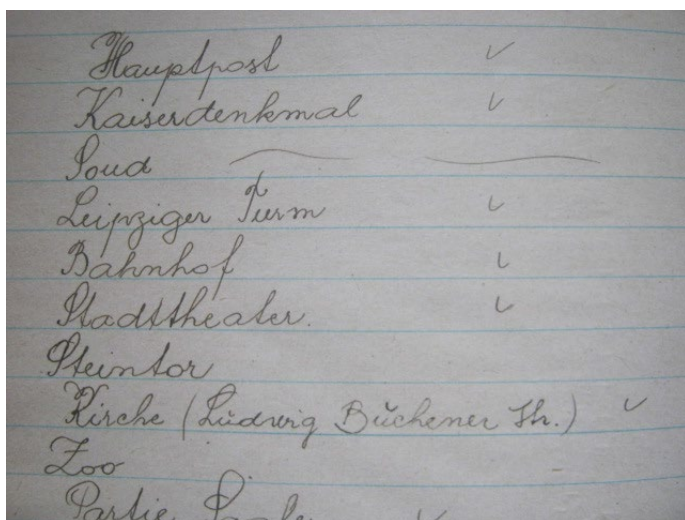
Halle – město mého nuceného pobytu v letech 1942-45 – je rozloženo na pravém břehu řeky Saale, která zde tvoří malebné partie. Město je na rovině tak jako celé jeho okolí. Je to město zahrad a stromoví se starou tradicí.

Město je z velké části průmyslové (letecká továrna, továrna na buničinu a na syntetický benzin). Posledně jmenovaná továrna nedaleko Halle zaměstnává asi 25 000 až 30 000 dělníků, většinou cizinců. Středoněmecká hnědouhelná pánev je tedy zde dobře využita, což dokazuje velký počet dolů. Mimo doly uhelné jsou zde ještě solné doly, ale je to jen zbytek toho, co zde kdysi bývalo. Halle může právě soli vděčit za svůj rozkvět, neboť zde se soustřeďoval všechen obchod s touto drahocennou zeminou.

Halle

Město má hustou síť elektrických drah a dobré vlakové spojení s celým okolím. Halle se chlubí těmito pozoruhodnostmi: má hlavní náměstí (Marktplatz), Červenou věž (Rote Turm) na náměstí (válkou zničená), pěkný hlavní kostel (Hauptkirche). Druhou stranu náměstí tvoří nová a stará radnice, před níž stojí pomník Händelův.

Seznam pamětihodností a významných budov v Halle

Kolem hlavního náměstí se točí celý život města. Je tu městské divadlo, zoologická zahrada a mnohé dobře upravené parky.

Dvě zříceniny hradů (Giebichenstein v severní části města a Moritzburk ve středu města) upomínají na starý původ města. Krásné přírodní partie nalezneme v okolí Saaly, na níž v létě panuje čilý dopravní ruch.

6. XII. 42

Den další byla neděle. Hned po ránu vyrážíme celá parta do ulic. Vždyť jsme zatím město ani neviděli, všechny naše přesuny se dály za tmy.

Dopoledne procházku městem podnikám ještě s kamarády, spolutrpicími. Město se nám dosti líbí, je to hlavně zahradní město na rovině a má, jak jsme zjistili, asi 230 000 obyvatel. Všechny části města jsou spojeny elektrickou drahou. Odpoledne jsem se sešel s dvěma krajany Fr. Trskem ze Zlonic, byl přidělen k jednomu místnímu řezníkovi zde v Halle a s Jar. Jahodářem ze Skur, je u dráhy zde. Společné shledání jsme šli oslavit do host., kde jsme byli překvapeni podivnou sladkostí černého piva a ještě více cenou, neboť 1/4 l jsme platili 37 pf., tj. 3,70 K. Večer zde není možno vyjít na ulici, velmi přísné zatemnění, tmavá noc a neznalost města velí sedět doma. Večery máme veselé, neboť nás bydlí asi 23 Čechů pohromadě, je to veselá bída. Nejhorší je, že nemáme žádný oběd, neboť dostáváme málo tvrdého a málo mazaného chleba. Tak vše plyne svým dosti klidným způsobem při denní práci.

Teprve dnes zjišťujeme, že město je na rovině, celkem zachovalé a kdosi přichází s informací, že v míru má asi 230 000 obyvatel. Okrajové části města jsou proloženy na velkých plochách domky, spíše vilkami v zahrádkách, a električky jezdí do všech částí města, i do těch nejdlehlších čtvrtí. Zatím nemáme dost odvahy se svézt, co kdyby nás třeba vykázali a potom, kdoví, kam by nás to zavezlo. Raději pěšky, pokoukat, obhlédnout, orientovat se! Električka přejede, sotva z takové prohlídky co mít.

Dóm v Halle

Odpoledne se setkávám se starými známými Frantou Trskem a Jardou Jahodářem. Franta dělá v malé řeznické dílně, když mistr řeznický je oblečen do polní šedi. Jarda, ač číšník, byl přidělen k „EISNBAHNU“ jako dělník.

Takové shledání se muselo oslavit a zamířili jsme rovněž do nejbližší hospody, kterou jsme potkali. Kluci byli překvapeni, když jsem objednal „BIER“ – pivo, a oni nám přinesli něco jako černé zakalené kafe. Chuť spíš sladká než hořká, našinec by to doma sotva pil. Já však nebyl žádný degustátor, já to pil, ale oba kamarádi zvyklí na pořádné pivo, se s tím

nemohli smířit. A k tomu ještě ve sklenkách čtvtlitrových, což kluci komentovali slovy, že to mohli hned nalejvat do štamprlí. No, ale cena byla slušná - 37 feniků, což při přepočtu, jaký Němci do Protektorátu přinesli (tedy 1 marka - 10 Kč) znamenalo, že toto výtečné pití bylo za naše 3,70 Kč. Časem se zvykne na všechno, i milí pivní bratři museli zvykat. Brzy jsme se rozešli, Jarda šel na svoji ubikaci železničářskou, Franta do lágru „Siebelwerke“ a já do svého „HEIMU“, nechtěli-li jsme po tmě bloudit.

Nejhorší na věci je, že ani v neděli nemáme v poledne oběd, ten je až večer. Při snídani dostáváme kousek chleba, někdy trochu mazaného, někdy s plátkem salámu, tolik, aby nebyl překročen přiděl potravinových lístků, určených pro lehce pracující. Bylo málo všeho: tuku, masa, sýra, ale i chleba. Ty suché chlebové obědy byly bídné.

Až 13. XII. 42

Velmi významný den, neboť jsem obdržel prvý balík z domova. To je bezmezná radost. Odpoledne jsme byli s Trskem, Holubem a Markytánem na kopané. Nebyl to zvláštní football, tak asi u nás I. B třída. Předzápas však hrály dvě jedenáctky na tomtéž hřišti i s těmito brankami házenou, což jsem dosud neviděl. První pracovní týden uběhl při značné nudě. Ráno za tmy do práce, z práce zase za tmy. Ačkoliv je prosinec, sníh žádný, jen ranní mrazíky.

Druhá neděle nás zastihla zase pochůzkou po městě a odpoledne jsme se šli podívat na odvar kopané. Za Halle hrál také jeden Čech, který tu byl zřejmě déle než my. Co to bylo za ostatní lazary, nevím, a divil jsem se, že jich ve městě našli tolik, že z nich mohlo být sestaveno družstvo.

Třináctého byl významný den. Na ubytovně jsem měl balík z domova, musel dojít už v sobotu, ale dali mi ho až v neděli. Jen jsem rozbalil vrchní papír, už to zavonělo domovem, a v tu chvíli jsem se cítil jako na kraji v nebi. Buchty, naše české buchty, to byla pochoutka! Všecko, co tam bylo, neslo pečeť zlaté visačky. To by ty německé kuchty koukaly, co umí české ruce! Pravda, u nás zase nemáme takový Eintopf jako tady, zato tu nic jiného neumí.

Už bych měl s tím jídlem z jednoho hrnce přestat, ale copak mohu, když to člověka provází jako štěnice?

První Vánoce v Říši

19. XII. 42

Slavíme štědrý den o pět dní dříve. K večeři byla obalovaná ryba s brambory. Potom jsme šli do čítárny, kde už bylo vše prostřeno a připraveno. Do prostředku stolu bylo narovnáno smrčí a přes to i do stran tak, že to tvořilo pole. V každém poli bylo na talíři pečené cukroví, suchary, ½ kg umělého medu, tři jablka a perníčky. Mezi smrčím hořely svíčky. Opodál na stole stál vánoční stromek, ovšem bez cukroví, jen okrášlený. U večeře nás bylo celkem asi 100 osob. Z toho 25 Čechů, 25 Němců, asi 20 Italů, 10 Holanďanů, nějaký Belgičan, tři Řekové a kuchyňský personal. Večer byl zahájen proslovem jednoho pozvaného hosta. Byl to jeden z úřadu D. A. F. Říkal, že všichni doufáme, že Německo zvítězí a my že musíme pracovat, aby zvítězilo. Potom Němci zpívají nějaké písně. Pak přišel tolik očekávaný bod večera, jídlo, každý ten svůj přiděl. Vedle mne bylo vše připraveno pro jednoho hosta, který se nedostavil a tak když nikdo se nedíval, nacpal jsem celý jeho přiděl do kapes a zmizel i s tím mým. Takže večer se mi zdařil.

V době pobytu v původním hotelu proběhla doba Vánoc. Den sváteční pohody, míru, den narození Páně jsme tu slavili nějak předčasně, už 19. prosince. Slavnostní štědrovečerní večeře byla dokonce tradiční, i když patřičně, proti domovu, ochuzená. Obalovaná ryba s bramborem! To bylo překvapení! Brzy po večeři jsme byli vyzváni, abychom šli do vedlejší

haly, snad čítárny nebo knihovny, kde bylo přichystáno překvapení číslo dvě. Dlouhý stůl obložený smrkovým chvojím nesl řadu dobrot. Chvojí tvořilo oddělená polička, pro každého strávnicka jedno, a v něm na talíři pečené vánoční cukroví, suchary, perníčky, po třech jablkách a dokonce půlkilová porce umělého medu ve skleničce. Pane, to si osladíme život! Po stolech hořely svíčky a v koutě na stole dokonce vánoční stromeček, samozřejmě zdobený jen staniolem. Najednou jsme byli nějak tiší, dojatí. Tak snad to bude přeci snesitelné, na první dny bylo lépe už nemyslet. Kolem tabule bylo asi 100 míst a vypadalo to, že budou všechna obsazena. Čechů asi 25, Němců stejně tolik, Italů 20, Holanďanů 10, nějaký Belgičan a dokonce tři Řekové. Snad to měl být jakýsi smířovací akt dobré vůle.

Zasedli jsme na určená místa a jakýsi starý Germán začal proslovem. Byl sem vyslán úřadem DAF, tj. Německá pracovní fronta. Hovořil o tom, že jistě Německo ve válce zvítězí, že i my jsme povinni k tomu působit a přinést svůj díl. Copak se asi odbývalo v myslích těch, kteří rozuměli? Proslov neměl dlouhý, věděl, že rozumí jen ti přítomní vesměs uniformovaní Němci a těm to přeci bylo úplně jasné. Pak přítomní Němci zazpívali nějaké koledy a po nich už následovalo to, nač jsme všichni lačně čekali. Usazen jsem byl v samém kraji české řady, vedlejší místa patřila Němcům. Veliká zábava to nebyla, my neuměli německy a naše řeč pro ně byla exotická. Kdosi nepřišel a místo vedle mne zůstalo volné. Ta nadílka se po mně tak smutně dívala, že tu nikoho nemá, že zůstává opuštěná. Všichni jako na povel se vrhli na jídlo a já využil nestřeženého okamžiku, kdy i na stromku byly zapalovány svíčky a prskavky a zraky přítomných byly od tabule odvráceny, a docela prozaicky jsem nacpal všechno, co bylo určeno vedlejšímu místu, do kapes. Pak jsem sebral i svůj příděl a odešel do ústraní a konzumoval jsem z kapes a konzumoval. Ten Štědrý večer byl tedy opravdu štědrý zvláště pro toho, kdo neváhal. Pravý Štědrý večer podle kalendáře ale měl teprve přijít.

Tak byly prožity první Vánoce ve třetí Říši a my se všichni vzájemně přesvědčovali, že také poslední, a to jsme se klamali.

20. XII. 42

Na trhu v Halle

Odpoledne procházka městem. Je to zlatá neděle. Zde na „Markplatz“ je trh, největší trh v roce. Avšak není zde mimo různých hloupostí vůbec nic k dostání, je zde krámk s oplatkami, ovšem na lístky, ale stojí zde ve frontě pořád asi 50 lidí. Ovšem mládež provádí sbírku, jako o každé příležitosti, kde se sejde víc lidí, ti by byli schopni vybírat i při pohřbu. Ale nedají se odbýt.

Na druhý den následovala **zlatá neděle**. Na náměstí, prý jak tradice velí, se koná v tento den vždy největší trh v roce. Že tam nechybím je samozřejmé, ale chybí tovar, není co nabízet. Jen u krámků s oplatkami stále stojí fronta padesáti lidí, i když oplatky jsou prodávány jen za odevzdání příslušných potravinových lístků.

Okukuji tretky, chytáky na peníze a proplétám se mezi lidmi, většinou hledajícími asi totéž co já, co by tu bylo bez lístků a dalo se jíst. Stejně tak se v davu pletou kluci z organizace „Hitler Jugend - Hitlerova mládež“ s kulatými červenými kasičkami a otravují kdekoho, stále je nastavují. Jen „Ausländery“, pokud je poznají, vynechávají, zřejmě už mají zkušenost.

Tihle kluci se objevují všude, kde se jen sejde pár lidí. Žes' dal včera? Nevadí, dej dneska zas, Říše to potřebuje! Když se tak na to dívám, napadá mne, zda také chodí po hřbitovech, vždyť se i na pohřbech lidé scházejí. Jsem přesvědčen, že by toho byli schopni.

Halle – Starý trh a Oslí kašna

Těch pár dnů do 24. prosince uteklo jako voda. Nějaký ten poplach, z těch prvních jsem dost vyplašený, ale spojenci se zatím do hloubi země příliš nepouštěli, němečtí stíhači byli ještě silní a početní.

24. XII.

Dny, které nezaznamenávám, plynou bez zvláštních událostí.

*Pracujeme do 17.00 hodin, kdy mi dává šef na cestu krabici s cukrovím, pečivem, kartáček a pastu na zuby a dva filmy. Zato v Heimu je to všední den. K večeri nudle s omáčkou. Nikomu však nechutná, neboť pomyšlení na domov a nezvykle upravené jídlo berou chuť k jídlu. Byl to večer vyplněný jen vzpomínkami. Duševní nálada, jakou si umí představit jen ten, kdo už štědrý večer prožil v cizině, a k tomu jsme zde tak krátkou dobu. A je to nepřátelská cizina. **Štědrý den**, a pracujeme do páté večerní. Při odchodu z dílny mi dává pan Kozlovski krabičku s pečivem, kartáček a pastu na zuby a dva filmy do fotoaparátu. Zato v domově je všední den. K večernímu obědu jsou nudle s jakousi omáčkou. Maso k tomu nebylo. Nikomu nechutnalo, dech Štědrého večera byl silný, stahoval hrdlo, bral chuť na nudle a vzpomínky na všechny doma omezovaly i hovor. Zatím si tu nikdo nezvykl, jak by také mohl, vždyť je tu všechno nepřátelské.*

25. XII.

Svátky vánoční a zde je počasí stále přes 10°C. Odpoledne jdeme celá parta: Trsek, Linek, Holub a já do Zoo. Byl to vděčný výlet, třebaže vše je už v zimních klecích. Myslím, že zdejší Zoo se může rovnat Zoologické zahradě v Praze. Je zde spousta zvíře od myši až k žirafě a ptáků rovněž od kolibříků až ke kondoru americkému.

Na **Boží hod** je zase takové nevánoční počasí. Celý ten prosinec tady byl neobvykle teplý a dnes dokonce 10 stupňů Celsia. Odpoledne byla cílem naší návštěvy zoologická zahrada. Sám jsem nešel, kdepak. Přece jen jsme cizinci a díky partě získáváme kus sebejistoty. Prohlížíme žirafy stejně jako nutrie, kolibříky i kondora amerického. To by ale nebyl Franta Trsek, aby neměl ke všemu komentáře a nevedl řeči zavánějící kriminálem. Pepík Holub, bodrý Moravan, vždyť byl z Bučovic, to byl optimista k pohledání a my dva s Tondou Linků jsme se spíš drželi vzadu. Z téhle party jsem mluvil německy, pokud to bylo třeba, já, proto jsem musel kupovat vstupenky a v elektrice platit jízdné za všechny. Přece jen jsem něco znal, ale když oni tu mluvili tak divně. Místo ich říkali iš, a já si pak nevěřil.

26. XII.

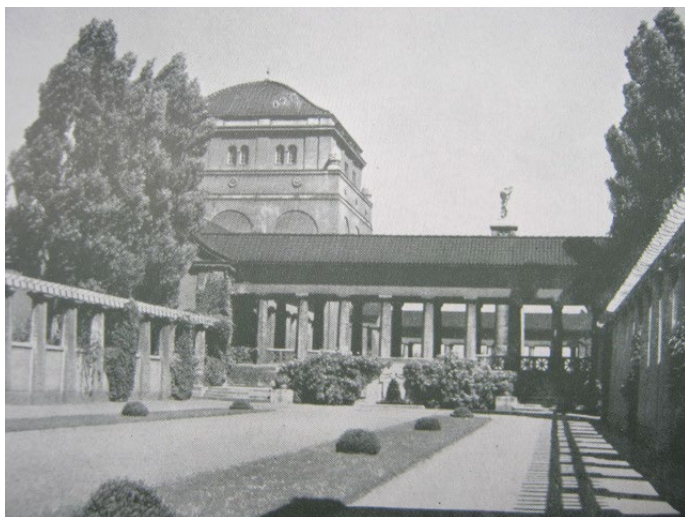
*Celé odpoledne procházka městem. Jdeme kolem hřbitova, kde nás překvapily pomníčky. Zde nejsou větší pomníčky než asi 120 cm x 60 cm, a nebo jen kříže ze země. Nákladných pomníků jako u nás zde není. I na **Štěpána** táhneme městem. Okukujeme kde co. Na náměstí „Červenou věž“, k čemu asi slouží, proč ji postavili uprostřed? Zůstala snad ještě z doby, kdy středověké město bylo opevněno? I do kostela nakoukneme, na druhé straně si měříme radnice, starou i novou svorně vedle sebe stojící i pomník Händela, ale z kluků nikdo nevěděl, kdo to byl, jen Franta Trsek ho odhadoval na nějakého císaře, co Němcům asi někdy vyhrál válku.*

Halle s Händelovým pomníkem

Ba i na hřbitov jsme nahlédli a podivili se, že tu nemají žádný, opravdu ani jediný pořádný náhrobek. Jen takové mrňavé nebo jen prosté kříže vsazené do země. Pepík Holub to zhodnotil po svém: „Tož až já zhebnu, ať se přídou kouknout na pomník!“ Žádná paráda, nebylo co prohlížet: „Kluci, jdeme odtud.“

Jenže jsme nevěděli, že jsme na hřbitově, kde jsou uloženy urny s popelem. U nás tenhle způsob nebyl ještě vžitý, snad v některém větším městě, ale ve Vraném, Zlonicích či Bučovicích nic takového nebylo.

Hřbitov v Halle

Byla to jen orientační procházka městem, obhlídka divadla, samozřejmě jen zvenku, stejně jako univerzitní budovy toho času byly bez studentů a profesorů, ti přece museli šířit slávu Říše velkoněmecké ve světě a roznášet hnědou kulturu.

27. XII.

Opět menší výlet po městě (shlédli jsme několik zajímavostí Halle, za prvé „Roter Thurm, věž na náměstí, kde má Halle též svůj hlavní kostel, kde stojí pomník Händelův a stará i nová radnice. Dále jsme viděli městské, velmi pěkné divadlo a velikou budovu hlavní pošty, která nese stopy bojů r. 33. Kolem oken jsou znát střely od pušek a revolverů. Potom velký pomník Wilhelma I., kde je jeho socha snata a postavena před protější velikou budovu soudu.

Halle – věže v šeru, Händelův pomník

Odtud jdeme k „Leipziger Thurm“, věži, která zde zůstala z doby, kdy město bylo ještě opevněno hradbami, a končíme v host. „Reichs Hof“. Teď už jsme se cítili jistější a vyrazili jsme do hotelu „Říšský dvůr“ nedaleko „Kamenné věže“, která tu však žádná nebyla. Snad kdysi. Jméno asi zůstalo. Nevyhodí nás? Budeme obslouženi? To byly obavy! Sotva

zasedneme a kolektivně formulujeme objednávku, kterou budu muset zase já vznést, už je tu usměvavý vrchní a říká: „Ahoj, kluci, tak co si dáte?“ To bylo překvapení! To už samozřejmě objednává každý sám, když to šlo česky. Vrchní na to praví: „Žádné pivo vám nedám, přinesu víno, vlezte si tamhle do boxu a moc to nevytahujte na světlo. Náckové by chtěli taky, a já pro ně nemám.“ Tohle ale neměl dělat. My se pak stávali stálými hosty, až musel oznámit dobrák Jarda: „Už jste mí víno vytahali, musíte pít to mizerný pivo jako támhleten plukovník.“ Inu, co se dalo dělat.

Začalo šírat, domů daleko, Pepík zavelel: „Dobrou noc“ a šli jsme. Potkali jsme velikou budovu hlavní pošty a tůpky vyražené omítky byly rozesety kolem všech oken. To je divné, pěkná tvrdá fasáda, až kdosi povídá: „Vypadá to na střelení.“ Tím to také skončilo.

Později jsme poznali celou pravdu. Tady se opravdu střílelo, ale už v roce 1933, kdy fašisté strhli na sebe vládu a moc a zde v budově pošty se nechťeli antifrašisté podrobit a chtěli ubránit puškami demokracii. K tomu už bylo tehdy pozdě.

Zase přes náměstí vede naše cesta, šíří se, a přesto zastavujeme u velikého piedestalu, na němž bývala jezdecká socha Wilhelma I. Proč byla sňata? Nevíme. Možná byla bronzová a na zbraně bylo bronzu třeba, hodně bronzu.

Krupicová kaše na Silvestra

31. XII.

Pracujeme do večera. Večer jsme vyšli za silvestrovskou opicí, totiž někde ji hledat. Avšak náhoda nás zavedla do lágru „Siebel werke“, je to letecká továrna, kde je zaměstnáno asi 300 Čechů a 150 děvčat českých. Měli zrovna v kantině silvestra. Z velké části byl večer vyplněn kabaretním programem, celý v české řeči. Účinkovali děvčata i hoši zde zaměstnaní. Po programu se tančilo při české hudbě. Ve vedlejší kantině drželi silvestra Francouzi s Francouzky. Těž tančili. Ale pořád stejně, podobně jako u nás polku. Ovšem nic jsme nepili, ani by nám myslím nechutnalo, neboť k večeri byla krupicová kaše. Drželi jsme to do 2 hod.

Silvestr tu byl zkrátka. Pracovalo se všude až do večera. Nešlo pořád jen svítit svátky či oslavovat nová skvělá vítězství, jak hlásaly noviny, z nichž jsem stále luštil a musel klukům na domově vykládat, co jsem vyčetl. Ta pasivní němčina mi přeci trochu šla. „Co se silvestrovským večerem?“ Jít hned po večeri spát? Někdo navrhl, abychom šli na lágr do letecké továrny „Siebel“, tam že Češi mají merendu s vlastním programem. To byla trefa! Vyrazila nás pořádná parta, i když továrna byla až za městem, ale měla tramvajové spojení.

Jaké bylo naše překvapení! – Vždyť jsou tu kluci z našeho transportu, dobré tři stovky jich bylo. A těch českých děvčat! Rozhodně daleko přes sto. Večer připravovali už delší dobu, program velice pestrý, zkrátka každý přišel s tím, co uměl. Úspěch měli všichni, vždyť se mluvilo výhradně česky a to už samo o sobě bylo v dané době základem všeho.

Nahlédli jsme také do vedlejšího sálu, kde slavili Francouzi. To nebyli zajatí, ale ti, kteří při válečném tažení Němců do Francie byli ještě mladí. Jejich tanec byl příliš stereotypní, to naše polka či valčík nebo tango, to bylo něco jiného. Dost možná, že stejně negativně hodnotili oni tanec náš.

Táhlí jsme to do dvou hodin do rána a pak nezbylo, než jít domů pěšky - nejelo nic.

K pití byla ovšem jen voda z vodovodu, asi by nám stejně nechutnalo pivo na krupicovou kaši, která byla k večeri (tedy jako k obědu).

Nový rok 1943

1. I. 43

Dopoledne vyspáváme, ani se nám nechce vstávat, abychom přivítali rok, od kterého tolik, tolik očekáváme.

Odpoledne při krásném počasí jsme si vyšli. První cíl je „Giebichenstein“, je to starý, z velké části zbořený hrad asi z roku 1530. Jedině hlavní věž je dosti zachovalá, ta stojí celá. Též podhradí je obýváno, tedy zachovalé. Stál tento hrad na skále těsně na břehu Saaly. Kolem hlavní věže jsou již jen zbytky zdí. Dnes byl pod hradem přes Saalu postaven krásný nový most. Hradní zahrada je velice pěkně upravena a i teď v zimě hojně navštívena, neboť je to vše ještě ve městě, lépe řečeno na periferii města. Odtud jdeme krásným skalnatým povodím Saaly až k nedalekému letišti. Jak jsme překvapeni, když na letišti jsou jen dvě letadla.

Nový rok je tu a nikomu z těch flamendrů se nechce vstávat, ač hodiny už se táhnou na desátou. Měli bychom oslavovat. Všichni do jednoho jsme byli přesvědčeni o skončení války s takovým koncem, jaký si přejeme.

Giebichenstein

Až odpoledne jsme vyrazili, prý po kulturních památkách. První zastavení bylo v ruinách hradu Giebichensteinu, z něhož je zachovalá toliko hlavní věž. Rozložitý hrad stával na vysokém břehu nad řekou Saalou. Tohle místo snadno dostupné z města je stále pěkně upraveno, rozlehlý park je místem stále vyhledávaným. Pěšiny se křížují a pokračují dále skalnatým povodím řeky Saaly, na nichž se prohánějí stovky divokých kachen. Odtud se vydáváme stále proti proudu řeky až k letišti. Očekávali jsme rozsáhlé letiště plné strojů, a najednou jsme překvapeni. Jsou tu dvě letadla a ta stále vylétají a zase přistávají, snad jen cvičí starty a přistání?

Jídelníček v ubytovně

2. I. 43

Den pracovní jen do 13.00 hod., proto, aby mohly být provedeny inventury. Vždyť bylo nutné sečíst, co Říše ještě má, nebo spíš co už chybí.

Odpoledne sedíme v Heimu, kde je jako vždy veselo. Ted' pro zajímavost napíši náš jídelní lístek. Chleba bývají dva krajíčky, ale ty německé, tj. do síly 1 cm. Pokud je večeře z jednoho hrnce - já dodávám „polévka zelňačka“.

Pondělí, snídaně: chléb s marmeládou a černá hořká káva.

oběd: chléb, máslem nebo tvarohem nebo ryby s mrkví

večeře: zelňačka z jednoho hrnce, to je zelí a brambory dohromady vařené

Úterý, snídaně: jako v pondělí, ta se celý týden nemění, obědy bývají též stejné po celý týden

Večeře: brambory a špenát, večeře jsou náhr. místo oběda

Středa, večeře: brambory a mrkev, „Eintopf“

Čtvrtek, več.: brambory, zelí a kousek uzeniny

Pátek, več.: brambory zapražené

Sobota, več.: brambory, fazole a hrách z jednoho hrnce

Neděle, oběd: polévka, brambory, zelí nebo jiná zelenina, omáčka a maso. Kompot, červená řepa, tuřín nebo puding.

Tedy: jediná naše strava je zelenina, brambory a chleba, ale všeho ovšem málo.

Kdo nerad zeleninu či brambory, je na tom zle. Nebýt zásilek z domova, bylo by to zlé. To pak byly chvíli hody. Hladový jsem býval pořád jako vlk, jen jsem nevěděl, mám-li štěkat nebo výt. Kdyby bylo aspoň možno dojít se chlebem.

Kultura v Halle

3. I. 43

Procházka městem, které můžeme nazvat zahradním městem. Staré město má úzké ulice. Před městským divadlem stojí fronta asi 150 lidí na vstupenky. To mě udivuje. Tak se na to podívejme, ti tady zatím o válce mnoho nevědí. Občas sice přijde oznámení, že ten nebo onen padl pro Říši a vůdce, příbuzní nosí sice potom svěšené hlavy, ale potom bude ráj na zemi pro všechny Němce, jak se asi domnívají. Stejně tak lidé postávají před biografy, kde každé promítání začíná „Aktualitami“, ukazujícími vítězství Němců, ale o Stalingradu v nich nic není. Též na biograf stojí lidé ve frontách, ale to při předprodeji. V jednom kině hraje film „Die Goldene Stadt“, je to barevný film o Praze. Největší úspěch min. roku měl tento film. Mnozí se dívají na Prahu jako na město Němců. Dokončil jsem na kopané.

Halle - divadlo

5. I. 43

Posílám domů první zde ušetřené peníze, 1000.- K.

Stěhování

10. I. 43

Šéf mi pomáhá s nalezením místa mého příštího ubytování. Jedeme se šéfem po pracovní době ulicí Pestalozziho, rovná je jako když stříhne, ale to není žádná výjimka, na rovině stojící město už takové ulice má a kolem jen obytné domy. Ani obchod, ani jiný záchytný bod. Odbočujeme vlevo, zase vpravo, ale to už stále jen mezi dvojdomky úplně stejnými.

Stěhuji se na privátní byt. Dopoledne se stěhuji na druhý konec města za pomoci dvou kamarádů, Holuba a Trče. Bude to tedy úplně nový život, bez kamarádů Čechů. Šťastný den, avšak až po čase náležitě oceněný. Teď v obavách co a jak bude, ztratím kamarády, to je jisté. Je to až na druhém konci města, kde neznám nikoho. Jak budu Němci přijat? Jaký to bude byt? Otázek se najednou vyrojilo tolik. Bylo to mé přání opustit tento pořádek v „Domově“ a stanout na volné noze jako svobodný člověk, a když je to tu, mám obavy. Kde se budu nadále stravovat? To bylo nových otázek.

Bydlím společně s jedním ženatým Němcem od Svitavy. Byt budu platit 5 RM týdně. Obědvám však ještě v Heimu, kde se i celé odpoledne loučím s kamarády.

Budu u manželů Bernhardtových. Mládenecký pokojík nevelký v prvním podlaží má k dispozici veškeré potřebné vybavení, tedy dvě lůžka, dvě skříně, pokojová malá kamna, umývadlo, jeden stůl, židle, a to je snad všechno. Z okna výhled na ulici a na protější domky. Všechno se mi zalíbilo na první pohled. Všude čisto, jen jedna věc mě překvapuje. Jedna postel už je kýmsi obsazena. Snad už to není některý z Čechů? Pravda to byla jen poloviční. Byl to občan německé národnosti odněkud od Svitav. Přece jen mi byl k něčemu dobrý, mluvil česky a mnohé mi vysvětlil, podal informace. Jen jsem se bál s ním začít jakýkoliv hovor o současné situaci a politice vůbec. On se zase asi bál mne a také nezačínal. Poradil, kde bych se mohl stravovat, jak hospodařit s potravinovými lístky apod.

Proč tady byl v civilu, nebo kde dělal, jsem se vůbec nedozvěděl, protože jsme se setkali jen málokdy a to ještě jen večer. Zmizel jednoho dne, než jsem přišel z práce. Jeho lůžko ustlané, skříně prázdná. Jsem tu teď zcela sám, to se to vzpomíná na domov, když nikdo neruší.

Uplynul první týden v novém bytě, chci platit podle ujednání nájemné 5 marek týdně, ale paní bytná je nechce přijmout, že to stačí až jednou za měsíc najednou.

Zprvu mi vadila samota. Večery o samotě jsou dlouhé, ale zvykat se musí i na smrt. Rázem jsem se stal pánem na vlastní noze, což mělo své výhody i zápory. Dostal jsem do ruky potravinové lístky a nebylo jednoduché s nimi hospodařit tak, aby vystačily i na poslední dny, než bude další přiděl. Snídaně, obědy i večere bylo třeba obstarávat si sám.

Na návrh toho mého spolubydlícího začínám obědovat ve „Švýcarském dvoře“ a k mému údivu je tu civilistů, že bys je na prstech spočítal, ale důstojníků a poddůstojníků obsazené stoly. Zprvu jsem myslel, že mne vyhodí, když jsem v důstojnické kantýně, jak jsem se domníval, ale nic takového. Byl jsem tu trpěn a běžně obsluhován. Jídlo tu nebylo horší než v domově, ale utrpení nastalo, nebylo-li místo u stolů a já seděl mezi samými nenáviděnými uniformami. To mi ani při velkém a stálém hladu příliš nechutnalo, ač mi z neznalosti přáli „Mahlzeit“ a já byl nucen popřát pak i jim totéž - tedy dobrou chuť.

Pravidlem tu byly vedle nějaké zeleniny brambory. Knedlíky vůbec neznali v hostincích ani rodinách.

V prvních dnech nového bydliště býval problém najít ten svůj domeček. Byl v rozlehlé kolonii naprosto stejných domků. Všechny byly s předzahrádkami, a to bylo moje štěstí. Ulice na rovině, příčné taky tak, stejné velikosti, stejných dveří a oken, všechny dveře a okenice zelené, jen ty květiny byly jiné, a tak jsem obcházel tak dlouho, než jsem našel naše hortenzie. Ale to byly jen první dny.

U Bernhardtů jsem se cítil dobře, jako doma, nikdy mne neomezovali, ani pozdní příchod jim nevadil a já se také podle toho choval. Začal jsem poznávat nejdříve město, zoologickou zahradu, Giebichenstein, ruinu hradu, příměstský park Heide, pobřeží Saaly i okolí.

11. I. 43

K obědu jdu do „Schweizer Haus“, je to důstojnická jídelna, kde vaří denně 200 až 300 obědů.

15. I. 43

Posílám bratrovi dalších 500.- K.

Nálet v lednu 1943 Józef, Józef

16. I. 43

Večer trávím jako obvykle doma, když znenadání se ozve poplachová sirena, letecký útok. Prožívám to poprvé, jsem celý nálet asi hodinu od 8.30 do 9.30 večer ve sklepě. Zde jsou již na to připraveni, neboť lůžka a podobná zařízení musí v každém krytu být.

Zatím se vše odehrává v západní části Německa. Tam jsou spojenci denními i nočními hosty. U nás se objevují méně často, ale přece jen nebezpečí hrozí, ani ne z bomb, jako z padajících střepin granátů na ně obranou vypálených. Byly to drobné kousky železa, jindy větší dlaně ruky. Rozumnější bylo při každém ohlášeném poplachu mizet pod zem.

Spojenecká letadla shazovala staniolové pásky v ohromném množství, které třepotající se ve vzduchu svým šelestem rušily radarové zařízení. Za noci vznikalo nebezpečí bombardování, rozsvítily-li se na obloze klesající světla, jimž jsme říkali vánoční stromečky. Ty osvětlovaly kraj a vyznačovaly cíle. Někdy se stalo, že ani potom k bombardování nedošlo, snad to byl jen průzkum a zaměřování.

Na leden to byl nepříliš studený večer. Ani topit není příliš třeba. Všude tma, znám město tak málo, že sedím raději doma a píšu dopis. O půl deváté je vyhlášen letecký poplach. Sedíme asi hodinu v malém sklípku pod domečkem. Jsme tady bezpečni tak akorát proti střepinám vystřelovaných granátů protiletadlovou obranou. Ani se mi sem příliš nechtělo, vždyť město ještě nikdy napadeno nebylo, tak proč by mělo být zrovna dneska? Ale paní bytná byla v tuhle chvíli neodbytná a pořád zdola volala: „Józef, Józef!“

Ono se to dá i v takovém sklepe vydržet, jak jsem později poznal a zvyknul si. Byly tu židle, i jakási improvizovaná lůžka, deky, stolek se svíčkou, a my jako bludičky čekající na svou smrt. Dobře, že ještě dneska nepřišla. Konec náletu! To už sirény tolik nekvílely.

Česká hospoda

17. I. 43

Odpoledne sedíme v hostinci „Zum Fass“, kde nás obsluhuje číšník Čech.

Dokud jsme stáli na nádvoří pracovního úřadu v Halle nad Saalou všichni pohromadě, bylo všechno zcela jiné, než když jsme byli z velké části jednotlivě kýmsi odváděni. To už šlo do tuhého. Kam mne ten cizí člověk vede? Byla tu jazyková zábrana, celé to cizí prostředí, s nímž si mnohý nedovedl poradit. Jet elektrikou, ale kam? Vždyť ani označení nedávalo vůbec žádnou informaci. Věděl jsem jediné, že opouštím pracovní úřad. V případě nutnosti vrátit se tam? Co bych tam ale pohledával, kdo by mi tam mohl pomoci? Tlumočník byl odveden stejně jako já, ale kdoví kam? Jen ten, kdo takovou situaci prožil, dovede pochopit.

Brzy jsme se zorientovali, první dny jsme měli za sebou a začali jsme se scházet, ač jsme byli ve čtvrtmilionovém městě roztroušeni, na hony vzdáleni. Také zájmů jsme byli různých a doma by sotva mohlo nastat přátelství tak rozdílných povah a navyklých životních stylů. Hlavním poutem tady byla řeč, národnost, vědomí stejného osudu i stejné bezmoci. Časem se však přece jenom začaly tvořit jakési zájmové skupiny.

Začali jsme se scházet v obyčejné hospodě na okraji města, již jsme tehdy nazývali českou hospodou, a ta se stala spojníkem mezi všemi. Tady byl kousek domova. Tady byly podávány zprávy o dění v protektorátě i o tom, jak který z nás žije, v jakém prostředí, a hlavně, mohli jsme si rodnou mateřštinou popovídat. Rozhodně nás sem nelákalo slabé válečné, nedobré pivo. Bývalo nás tady, že domorodý Němec neměl šanci si tady posedět. Ani příslušníci jiných národností sem nechodili, a tak to byla hospoda naše. Hostinský se s tímto údělem smířil a bral to.

Utvořila se tu parta karbaníků, jimž byl protivný každý, kdo je byť jen trochu vyrušoval. Otrnulo, a každý se realizoval po svém. Já a několik dalších jsme se během roku 1943 stali turisty. Ne proto, aby nám po túře lépe chutnalo, toho třeba nebylo, ale chtěli jsme poznávat a snad se i trochu sebevzdělávat. Prostě chtěli jsme vidět. Začínali jsme nesměle malými vycházkami a výletíky, až jsme se pak dostali na stakilometrové cesty. S jídlem rostla chuť! Celý rok 1943 byl naším plánům příznivě nakloněn. Vlaky jezdily podle německého drilu přesně podle plánu a středoněmecká města stála stále ještě na okraji zájmu spojeneckého letectva. Přeletů a tedy i poplachů bylo mnoho, ale bombardování těchto měst málo.

Pozorování náletu

Na druhý den odpoledne se nacházíme v hostinci „U sudu“, kde převládá český jazyk a Němci sem chodí spíš pro pivo přes ulici, a když se jich pár sejde, sedí tiše někde v koutku. Jak by také ne. Převaha Čechů je tu několikanásobná, včetně vrchního. Stmívá se, raději domů. Jen jsem stačil zatopit, ještě se pokojík ani trochu nevyhřál, a už je tu znovu houkání sirén. Žádný přednálet, ale hned nálet. Že bychom byli na řadě dnes?

Večer však znovu nálet. „Józef, Józef,“ znovu se ozývá zdůli. Tentokrát je zvědavost silná, nelze odolat. To již jdu místo do krytu mezi dveře se dívat, co se děje. Sleduji oblohu. Je to nálet většího počtu anglických letadel. Létají však ve velké výši, takže je nevidíme, třebaže je jasno. Asi dvacet reflektorů tvoří jakousi klenbu nad městem, neboť jsou umístěny kolem města a nad ním se křížují. Je slyšet hukot leteckých motorů a to docela jasně, takže se dá určit směr letu jedn. letadla. Letí však jednotlivě a krouží nad městem. Světlo mety se křížují, pročešávají tmu nad hlavou. Vzdálený hukot dává tušit silný svaz těžkých, plně naložených

bombardérů. Musí být nesmírně vysoko, když světlomety nic nezachytí. Světlomety tvoří nad městem klenbu. Jejich stanoviště jsou na celém obvodu města a zdá se, že západní letci jsou opatrní a nepouštějí se níže, aby se nestali terčem protiletadlových děl. Dá se podle toho určit směr letícího svazu a dokonce i jednotlivých letadel, obletujících bombardéry.

Neshodili však ani jedinou bombu. Zato ale protiletadlová obrana chrlí spoustu oceli do vesmíru. Střepin je plné město.

Je to hrozný rámus, neboť pálí bez přestání asi 15 děl a mezitím se ještě ozve protiletadlový kulomet. Okna i dveře se třesou pod nárazy vzduchu. Je vidět, jak z některých děl střílí tak droboučké, ale husté jiskřičky, čím je to způsobeno, jakou střelou, nevím. Kdyby to nebyla ostrá střelba, dalo by se na to občas dívat jako na Bengálskou noc.

Větší hlomoz nadělají střely s granáty, neboť každá střela dá dvě rány. Za první, když granát vystřelí a podruhé, když granát dostoupí určité výše, tak exploduje. Je vidět, jako když se zableskne a utvoří se růžový obláček. Po výbuchu se rozstříkly ohnivé hvězdičky jako u vánočních prskavek. Druhá rána při explozi granátu je veliká, neboť se krásně rozlehne vzduchem, je to, jako když hrom zaburácí. Blesky šlehaly od země nedaleko nás, asi z toho prostoru, kde je dřevěná ohrada, kam není vidět. Já myslel, že tam má nějaký podnik sklad, a ejhle!

Nesestřelili však ani jedno. Tím ztichlým večerem se všechno rozléhalo a ze shůry to bylo jako úder hromu. Škoda patron by řekl myslivec.

Zase to trvalo asi hodinu. Celá ta vzdušná karavana táhla od západu k východu. Znovu jsem vytopil kamínka, vždyť jsem ještě nevečeřel ani se nemyl. Mažu chleba umělým tukem válečné I. A jakosti a sirény svolávají znovu osazenstvo do sklepů. Asi v 10.00 hodin nálet znovu, ležím však v posteli, tak zůstávám ležet. Byl to nálet jen asi 15 minut. Zřejmě to byl návrat, když příděl byl tentokrát určen někomu jinému.

23. I.

Překvapení: jednou za sedm neděl knedlíky, třeba to byly bramborové a zelí, ale výborné.

24. I. 43

Den uplynul celkem klidně, neboť sedím při hudbě „U sudu“. Hraje tu dokonce dvojice muzikantů, nějací důchodci, řekl bych „nic moc“, ale přece jen muzika.

Začínám bilancovat ten svůj pobyt na privátě a musím uznat, že jsem si polepšil nejen v bydlení, ale i s jídlem. Přes poledne mám dvě hodiny volna a to už stihnu elektrikou oběd v kterékoli restauraci města. Mohu si tedy vybírat a s potravinovými lístky už hospodařit umím, a to mi k zachování života stačí.

Nyní jsem si polepšil se stravou. Dobré obědy platím 6.50 až 10.- K. Jinak si vše kupuji sám, je to na lístky. Lístky platí vždy 4 týdny, chleba – 9 kg, masa nebo uzeniny 1,40 kg, 0,50 kg másla, 125 g umělého másla, 250 g margarínu, 125 g tvarohu, 125 g sýra, 90 dkg cukru, brambory a různé potraviny jako káva atd. Marmeláda 1,40 kg. Tedy toto je příděl na osobu na čtyři týdny. Marmeláda se vyrábí z řepy.

Přibývá náletů na Německo

25. I.

Nikoho ani nenapadne, aby se podivil jakýmsi bleskům, viditelným na obloze denně asi od sedmé hodiny večerní. Jsou to střely z protiletadlových děl, neboť v západním a severním Německu jsou nálety denně a je to až sem do Halle viditelné.

Nás cizince už to příliš nevzrušuje, jen nemohu stejné soudit o Němcích, když vidí, jak ztrácejí vzdušný prostor nad hlavou a spojenci tu jsou noc co noc na návštěvě. Zatím

zpracovávají průmyslová města Dortmund, Essen, Düsseldorf, Brémy, Kolín nad Rýnem, Hamburk atd.

Život tu byl velmi rozporuplný. Na frontách Němci vítězili, podrobovali si jeden národ za druhým. Jiní se snad z pudu sebezáchovy přidávali nebo spekulovali o možnosti podílu při vítězství, ale bylo spíš sázkou než jistotou. Přesto nepokořená Anglie za pomoci svobodného světa, zejména Ameriky a na Východě bojujícího Sovětského svazu ještě nekapitulovala a skýtala svobodomyšlným naději. Nejsilněji působil americký průmysl na vývoj válečných událostí. Chrlil zbraně a munici a spojenci pomalu, ale jistě získávali převahu, když postupně vyrovnali německý zbrojní náskok. Němci zbrojili kolik let před samotnou válkou a získali pak při obsazování Evropy nesmírné množství zbraní.

Od začátku roku čtyřicátého třetího bylo cítit, jak Západ zesiluje, především boj o vzdušný prostor nad Německem zesiloval. Přibývalo náletů nad Německo, zejména za noci. Za dne byli Němci stále ještě v leteckých silách poměrně silní. Stačilo však noční, a to velmi časté, narušování vzdušného prostoru. Nejdřív byl vždycky ohlašován „Voralarm“, nebezpečí náletu, a pak při ohrožení daného prostoru „Alarm“, tedy nálet. Už při nebezpečí náletu bylo žádáno, aby se obyvatelé kryli ve zvlášť vybudovaných krytech nebo alespoň ve sklepních prostorách vlastních domků. Znamenalo to opustit teplé lůžko a přestěhovat se do chladného sklepa. Není třeba příliš vysvětlovat, jak vypadala práce příštího dne po probdělé noci nebo její části. Kvílení sirén se stávalo časem stále častější a častější. Svůj deník jsem zprvu zaplňoval údaji o pobytu v krytu, ale brzy jsem toho nechal, to bych jej popsal asi velmi brzy. V té době jsem účinky náletů ještě osobně nepoznával, ač noviny přinášely zprávy o mnoha civilních objektech v napadených oblastech.

30. I. 43

Německo slaví 10 let „National Sozialismus“. Velká řeč Goebelsova, vysílaná rozhlasem z Berlína, je přehlušena sirenou oznamující nálet. Posluchači se tak nedozvěděli o skvělých vítězstvích německých vojsk. Je ihned kolem města vypuštěna balonová síť. Jsou to k zemi upevněné (silnými lany) balony, narazí-li letadlo na toto lano, je ztraceno. Letadla však ani nad město nepřiletěla. V noci poplach znovu. To jsem zaspal. Na druhý den mi paní bytná hubovala, že jsem v noci nešel do krytu, když byl poplach. Copak jsem mohl, když jsem zaspal houkání sirén i její volání?

Neděle ve městě, co se dá koupit

31. I. 43

Neděle, je to zde úplný Babylon. Ve všední dny to není vidět, neboť cizozemci jsou zaměstnaní, ale neděle, to se mluví v ulicích, hostincích i elektrice všemi řečmi, neboť jsou zde zajatci francouzští, polští, jugoslávští, belgičtí, holandské a ruští. Mezi tím dělníci z Čech, Slovenska, Itálie, Bulharska, Řecka, Norska a Dánska. Cizinců tu je, že by dokázali udělat převrat, jen mít zbraně. Nejhuř na tom jsou ruští a polští zajatci. Ti volně nikam nemohou. Jen ukrajinská děvčata zavlčená sem na práci, se v té mezinárodní společnosti také objevují.

Mnozí nemají ani vhodné oblečení nebo již značně sešlé, a tak tu tvoříme stále jakousi elitu mezi všemi. Francouzi nemají vůbec žádné zimní oblečení, žádné zimníky, jen šály jim visí na krku, jinak chodí jako v létě. I když tu žádná mimořádná zima není, sníh když padne, zas hned taje, ale co platno, je ještě leden. *Je mezi zajatci vidět velká bída. Ale oni Němci mají bídu též, neboť zde nosí něm. děti celou zimu dřeváky, i dospělí je nosí. Šatstvo též není ke koupění ani na oděvní lístky. Jinak se zde nedá koupit mimo losu „pro válečnou pomoc“ nic. Ani kartáček na zuby, hřeben nebo lžice či knoflík, zápalky anebo dopisní papír, prostě nic. Kdo chce něco z toho koupit, dřív si nohy uběhá.*

9. II.

Posílám bratrovi 150.- K

13. II. Posílám domů 700.- K

První výlet, Lipsko, 14. 2. 1943

Volné neděle sváděly k výletům po okolí, po městech blízkých, později čím dál vzdálenějších. Ti, co pracovali v továrnách, takové starosti neměli. Stravování byli v podnikových stravovnách i o svátcích a nedělích a byli zcela bez potravinových lístků a bez nich podívat se do světa nešlo. My, žijící v určité volnosti s potravinovými lístky, jsme si mohli dovolit vycestovat.

Rok čtyřicátý třetí byl u nás stále poklidný. Ačkoliv je polovina února, počasí přijatelné, bez sněhu a mrazu. Zima mě trochu překvapila svou mírností. Je to tak jen letos? Sníh sotva padl, už začal tát a než se večer přiblížil, byl zase ten tam. Tak tomu bylo po celý leden, spíš cahoty než zima. Děti tu ani sáně nevytáhly, mají-li jaké.

14. II.

Podnikám první výlet z Halle. Cíl je Lipsko. Hned ráno nasedáme do spěšného vlaku taženého elektrickou lokomotivou po celou cestu. Jedeme značnou rychlostí, stále po rovině, neboť 35 km jsme urazili za 28 minut. Naše cesta skončila přesně v daný čas a na vedlejší koleji už stála druhá garnitura připravená k cestě do Halle. Že mě zlákal jako první Lipsko nebylo vůbec divu, stačilo ujet 35 km motorovým vlakem o třech, čtyřech nových dlouhých pohodlných vozech, tedy žádných s dřevěnými lavicemi a lavičkami z vnější strany vagonů, takové, jaké pamatovaly minulé století. Tyhle byly polstrované, a jak ujížděly! Zpoždění bylo věcí téměř neznámou, neboť vlak z Halle vyjížděl mimo nějaká omezení v noci vždy ve stejný čas a to uprostřed každé hodiny, kupř. v 6.30, 7.30, 8.30 atd.

Sledovat jízdní řád pro zpáteční cestu bylo zbytečné, vlak vyjížděl v každou celou hodinu.

Přijeli jsme do města veletrhů, kde nás uvítalo největší střeoevropské nádraží. Je zde 26 nástupišť. Jen to koncové nádraží mne přivádělo trochu do rozpaků. Lidé se hrnuli v proudech sem, druzí tam a já kluk z vesnice najednou v takovém zmatku. Jedno nástupiště vedle druhého, 26 jich tam bylo, a bylo docela jedno, směřovala-li cesta pasažéra k severu, jihu či západu, vlaky tu stály vedle sebe a mířily všechny jedním směrem. Tak už dost toho okukování nádraží, ať na mně každý nepozná venkovana. Opouštím hlavním vchodem nádraží. Scházím po schodišti a jsem na Augustově náměstí. Nádražní budova obsazuje celou jednu stranu, druhou pak universita, muzeum, divadlo a poštovní úřad. Nejsem sám, ještě dva kamarádi s sebou. Odtud se vydáváme do úzkých ulic, spíš uliček, pamatujících koňské povozy a kočáry.

Odtud jsme vyšli do úzkých ulic města a prvá naše zastávka byla na „Augustusplatz“, neboť se musíme obdivovat stavitelskému umění, které je zde reprezentováno budovami musea, university, divadlem, pošt. úřadem a krásným pomníkem před museem. Opravdu krásné. Další zastávka na Martin Luther Ring, neboť nemůžeme projít kolem nové budovy „Rathaus“, abychom neobdivovali její rozsáhlost a nádheru. Další naše zastávka je na náměstí Martina Luthera a nebylo lze jen projít, bylo třeba obhlédnout nezvykle rozsáhlou a výstavnou budovu radnice. Radniční budova, to byl vždycky symbol svobodného města i jeho chlouba. Na všech budovách visí říšská orlice s hákovými kříži a nás zbytečně dráždí a kazí dojem. Zrovna tak plakáty oznamují: „Pst, nepřítel poslouchá!“ Těch všude bylo! Po nádražích zase jiná hesla: „Kola se točí pro vítězství!“ A jak se později ukázalo, přece se zadřela a nepřítel dobře věděl, co se v Říši děje - slyšel dobře.

Lipsko

Byli jsme překvapeni, když zde uprostřed města jsme viděli divoké kachny volně plovoucí po malé říčce tekoucí městem. Další mohutná budova je „Reichsgericht“ a sousední část „Universität Bibliothek“.

A přece tu byl kousek mírové idyly. Na neširoké říčce či potoce pluly divoké kachny stejně jako v dobách mírových, jen se asi divily, že lidé jsou v poslední době skoupí i na drobeček, který jim tu v předešlých letech hojně předkládali.

Zase nás přitahuje budova nesmírných rozměrů „Říšský soud“. Tak to je ten soud, kde byl hledán viník, jen aby byly argumenty pro fašistickou propagandu. Kolik už tady bylo vyneseno rozsudků! Je u soudu věznice, jak to obvykle bývá? Na to se raději ani podívat nepůjdeme, vždyť bychom mohli být nařčeni z vyzvědačství nebo co já vím z čeho ještě.

Raději obrátíme zraky na univerzitní knihovnu.

1. Město se 750 000 obyvateli stojí celé na rovině.

2. Je zde jistě ještě více krásných věcí k vidění, ale bohužel musíme pro děšť další prohlídku skončit a doufat, že příště budeme mít více štěstí.

To už děšť spustil na plné obrátky. Z klobouku stékalo za krk, kabáty nasávaly a těžkly. Proto Vašek Kopřivů navrhoval, abychom pro dnešek skončili, když oblek je jako plachta a určitě pršet nepřestane. Předčasně jsme město opustili a slibovali si, že některou další neděli si dáme repete.

Merseburk 21. 2. 1943

21. II. 43

Výlet do Merseburgu

Výlet, i když nedokončený, mne natolik zlákal, že hned další neděli jsem se vydal na nový. Na Merseburg by stačilo jedno půldne, protože je spojen elektrickou drahou s městem Halle a tvoří mu skoro předměstí, ač je asi patnáct kilometrů daleko.

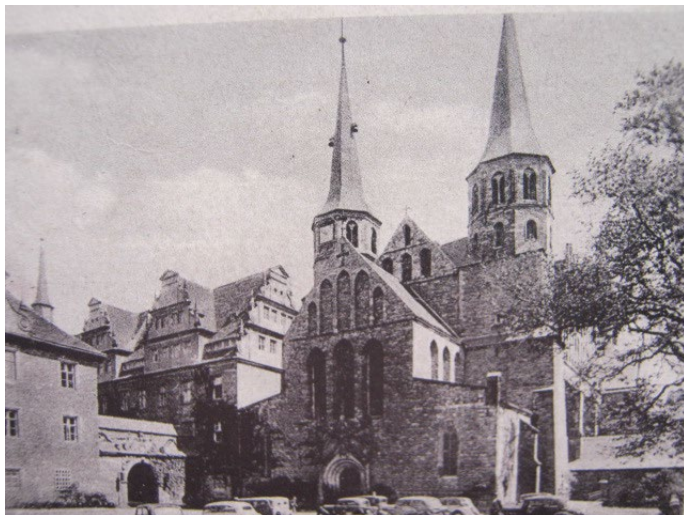
Bylo to tedy jednoduché, stačilo sednout na meziměstskou tramvaj a ujíždět po rovině jako po stole do Merseburgu. Jede se rychle, to je pravda, ale těch zastávek, než zůstane těch 15 kilometrů za námi... Kdepak z Liberce do Jablonce, to srovnat nejde. Tady se jede po rovině, jen pole a osady. To už nemluvím o zdech Buny a Leuny, které trať po velkou část doprovázejí v délce snad tří kilometrů a dávají tušit velikost těchto chemických továren. Za

zdí vyčnívají komíny, někde i hlavně kanonů „flaků“ a řady balonů uvázaných na silných lanech pohupujících se vysoko nad továrnou.

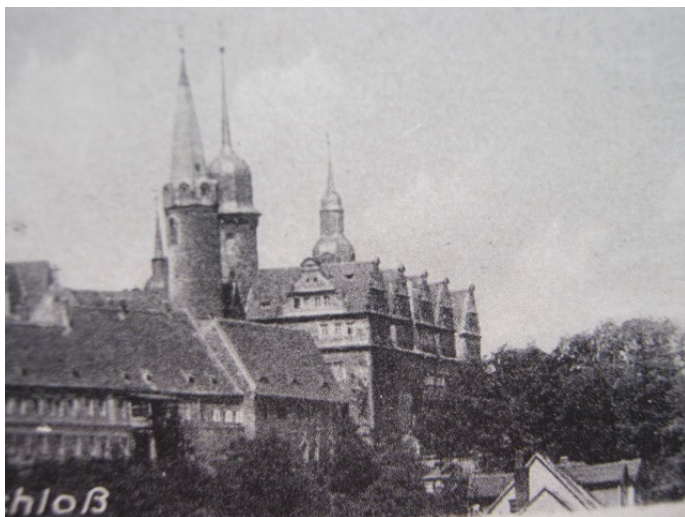
Tramvajová jízdenka z Halle do Merseburgu

15 km vzdálený Merseburg je spojen velmi prakticky s Halle elektrickou drahou. Toto město můžeme nazvat klidně městem úzkých ulic. Neboť celé město má velmi úzké uličky, takže návštěvník zde nenalezne žádných krás. Ovšem i budovy dle toho vyhlížejí, jsou to malé domky s malými okénky. Jedinou světlou stránkou 30 000 města je zámek stojící nad řekou Saalou. Je to obydlený a velmi zachovalý zámek, po jehož nádvoří se rozléhá silný hlas havrana, uvězněného v kleci. Je to opravdu statný pták, tak velký exemplář není často k vidění. Kolem zámku je pěkně upravený park, v němž stojí jezdecká socha Friedricha III. Tentokrát nám slunce vynahradilo, oč nás déšť připravil minulou neděli.

Merseburg

První dojmy z města, v němž žije asi 30 000 obyvatel: město zašlé slávy, staré domy v úzkých ulicích.

Merseburg zámek

Však je to město opravdu staré, vždyť už v roce 968 tu bylo biskupství a zde usedlí Lužičtí Srbové se jen tak snadno nechtěli dát pokřesťanštit. Město s takovou historií, stařenka, by si zasluhovalo trochu víc péče a údržby. Úzké uličky bez chodníků obložené malými roubenými domky připomínají dávnou dobu. Město leží jen 99 metrů nad mořem.

A přeci jsem tu našel něco, co mne upoutalo. Je to zámek nad nevysokými břehy Saaly. Kdo jej stavěl a k jakému účelu sloužil? Zjistil jsem pak, že mohutný zámek, patřící biskupům, se stával místem konání říšských sněmů. Od roku 973 do roku 1302 jich tu proběhlo patnáct. Bylo to tedy bezkonkurenční město s důstojným biskupským chrámem. Dóm byl stavěn po etapách od roku 1042 a posledních barokních úprav se mu dostalo v 16. století. Vody Saaly jsou nečisté, líné jako leklá ryba. Její vody se pomalu posouvají k severu v oblouku, obtékajícím park a zámek. Zámecký rybník ani řeka příliš ke koupání nelákají.

Procházka po Merseburgu

Slunce mne provázelo celý den, a proto procházka parkem po březích řeky byla příjemná.

Zámek v Merseburgu - nádvoří

Zámek v Merseburgu - nádvoří – detail

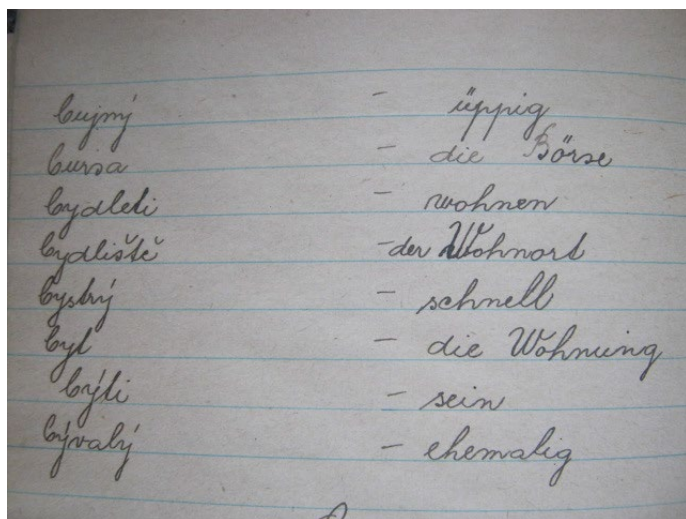

Pohled z Merseburgu

Po velkém okruhu, končím opět na nádvoří zámku, dnes sloužícím za bytové jednotky. Do komnat zámku se nesmí, tak jen zbývá nahlížet do nádvoří. Jen ten merseburský havran mi zevnitř mocným hlasem připomínal, že tu žil už před staletími, žije dnes a snad bude žít i v budoucnu. Ta jeho klec připomínající okrasnou kovovou kašnu je tak pevná, že by mohla přijít řada potomků toho dnešního, ačkoliv se dožívá často vysokého věku.

Město jsem prochodil křížem krážem, a když se odpolední slunce hrnulo na Západ, byl čas se vrátit, vždyť večer v tuhle roční dobu přicházel brzy.

Do Merseburgu jsem se vydal několikrát, většinou s kamarády. Jak jsem vždycky sebe hodnotil jako jelimánka, musel jsem své mínění začít opravovat. Kluci beze mne by nikam nejeli, ač je cestování a poznávání zajímavé. Musel jsem nejen vybírat cíle, ale hledat i spojení, ba i hospodu, kde bychom se najedli a dokonce i jídlo a pití obstarávat, kupovat jízdenky a později i vstupenky. Stal jsem se vůdcem party a na mé slovo se čekalo a bylo dokonce respektováno. Snad jsem byl přece jen o kousíček před nimi. Když v ničem, tedy alespoň v té tenkrát odporné němčině. Uvědomoval jsem si, ať je sebeprotivnější, učil jsem se jí, vždyť nouze také naučila Dalibora housti.

Deník obsahuje i stránky s německými slovíčky

Zoo v Halle, Moritzburg, 28. 2. 1943

28. 2. 43

Nedělní ráno je zde ve znamení cvičení H. J. Chodí tito po městě se svými pišťalami a bubny a na cvičištích potom různě cvičí, je to předvojenská výchova.

Zde v Říši není snad jeden strom, sloup nebo jedna zeď bez válečného nápisu.

Krásné počasí nás zastihlo při prohlídce Zoo a potom při prohlídce zřícenin hradu Moritzburg, stojícího na břehu Saale přímo ve městě Halle.

Ruiny hradu v Halle

Hrad Moritzburg v Halle

Jinak dosti klidný můj život zde je občas vyrušen sirénou oznamující nálet. Není to špatná podívaná, ale je to dosti nepříjemné, musíme-li třeba v 11 hod. večer na dvě hodiny do sklepa.

Avšak máme zde pořád štěstí, žádné bomby. Zde protiletdeckou obranu obstarávají z velké části Italové.

Žádné nedělní ráno nemohl nikdo ani chvíli prospat. Sotva se rozednilo, a už Hitlerjugend sešikovaná do formací táhne městem, troubí, frká, bubnuje a radostně vítá ráno. Že na východní frontě a v Africe jde Německo od porážky k porážce, tady nemůže vadit. Je třeba lidem nalévat sebedůvěry.

Dělali takový rámus, až to pěkné nebylo. Inu, předvojenská výchova byla teď ze všeho nejdůležitější a tihle kluci táhli městem, jednou sem, podruhé zase tam. Snad na cvičák nebo kam? Spát se nedá, ač já jsem byl spáček dobrý, ale co je moc, to je moc. Oblékám se a vyrážím do ulic. Ani jsem neměl připraven žádný výlet, neboť jsem vycházel z jednoduchého předpokladu, že když vyšla minulá neděle, že asi sotva bude slušné počasí i v tuto neděli. A přece jsem se mýlil. Bylo pěkně, poměrně i teplo. Už v elektrice jsem potkal Čechy a vrhli jsme se společně do zoologické zahrady. Ta přeci jen nebyla tak velká jako v Lipsku, aby vydala na celý den, a proto jsme se odpoledne procházeli zříceninami prastarého hallského hradu **Moritsburgu**. Je to součást města, kdysi slavná. Bývalé sídlo arcibiskupa magdeburského, postavené v roce 1484, ale ve válce třicetileté z velké části rozbořené. Odtud byl pěkný výhled dolů do údolí Saaly. Neděle tak byla rychle pryč.

Heide, 7. března 1943

7. 3. 43 Stále pěkné počasí nás vylákalo do blízkého lesa „Heide“. Žádných zvláštností tu není.

Život už jsem si trochu upravil na polní, válečné podmínky, a díky přísunu z domova i výměny tabačky za salám s Frantou Trskem je přece jen snesitelný, sotva srovnatelný s podmínkami válečných zajatců.

Jen sirény nás často zahánějí do krytů nebo doma do sklepa. Máme štěstí. Stále nejsme ještě na řadě. Takový nálet je docela zajímavá podívaná, jen kdyby se nestřílelo ostrými a nepadaly bomby.

Italští vojáci sloužící u protiletadlových děl „flaků“ střílí jako diví, ale mimo střepin z granátů nepadá dolů vůbec nic.

Kamarádi v přírodě u Halle v roce 1943

Už je březen a počasí přímo láká na výlet či k procházce. Jedeme na konečnou tramvají až do „Heide“. Nejdřív musím říci, co to ta Heide je. Příměstský les, a tak si tu člověk připadá napůl v lese, napůl v parku. Samá pěšina, cesty upravené, tráva pošlapána. V tak časném jaru

je všechno ještě šedivé, nikde lísteček. Jen staré vybledlé kvítky vřesu připomínají, že snad podzim tu byl hezký. To náš les ve Vraném, to byl přece jen les jiný, i když v něm vřes nikdy nekvetl. To snad už je tak vždycky, když něco musíte, proti své vůli, začnete srovnávat a každé srovnání takhle dopadne. Doma je všecko jiné, lepší. Však také poznámka v deníku je strohá: „žádných zvláštností tu není!“

Opět Lipsko – památník a ruský kostel, 14. 3. 1943

14. 3. 43

14. března je zase neděle a namířeno mám na Lipsko. Musím přeci dodělat, co jsme minulý měsíc začali. Slunce mi chce minulé zklamání vynahradit. Svítí a hřeje.

Město jsem procházel celé pěšky, vždyť jsem měl na to také celý den. Staré známé město jsem procházel bez bloudění. Stejně si myslím, že jsem byl vybaven dobrým orientačním smyslem, vždyť já nebloudil vlastně nikde, nebýt jen hledání vlastního domova v Halle.

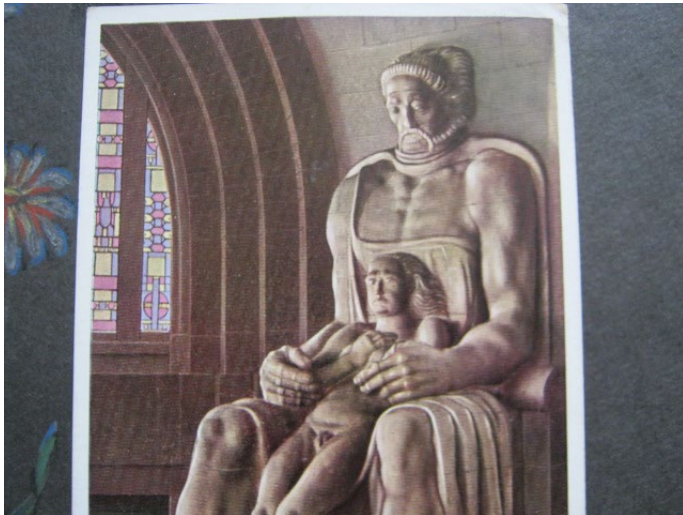
Fotografie z Lipska

Tady už jsem mířil kolem radnice a bral jsem směr památník bitvy národů. Všude jsem se brzy vyznal asi proto, že jsem si před každou cestou prohlédl mapu, určil si, co chci vidět a kterým směrem se musím ubírat. To bylo asi celé tajemství, které mi kluci záviděli a viděli ve mně neomylného průvodce a znalce.

Cílem této neděle je Lipsko. Tentokrát slunce mě provází po celý den. Nejprve z hl. nádraží jsem prošel velkou částí města, až jsem došel na památník „Völkerschlacht – denkmal“.

Konečně jsem dorazil. Upravené prostranství před památníkem, v jehož středu ve vodní hladině se obrážel celý památník složený k mým nohám. Kamenný, chladný monument působící jen svým rozsahem, nikoliv estetikou či čímkoli jiným.

Jen v mých prvních dojmech byl v naprostém souladu s povýšeným, odměřeným projevem německé nelidské nadřazenosti. Stejný byl i vnitřek památníku.

Lipsko – památník – vnitřní prostory

Tenkrát se rozhodovalo o budoucnosti Evropy na této nevelké prostoře a rozhodnutí padlo v několika hodinách. Jak dlouhý čas bude potřebný k rozhodnutí dnešního gigantického krvavého zápolení? Odpověď dát nemůže nikdo.

Vstupenka z doby války

Je to památník na počest padlých 16 000 Prusů v bitvě u Lipska v r. 1813. Památník je vysoký 91 metrů a přístup je možný až na jeho nejvyšší bod. Nejprve se přijde do krypty, kde je vlastně celý symbol této bitvy. Je zde katafalk, pokrytý říšskou válečnou vlajkou a kolem asi 7 – 8 metrové sochy. Z památníku je nádherný pohled na město a okolí, neboť vše je rovina. Další zastávka je u Ruského kostela, který byl rovněž postaven na paměť 22 000 Rusů padlých v této bitvě. Kostel stavěli ruští stavitelé dle ruského vzoru. Patří vlastně k památníku padlých v boji proti Napoleonovi z roku 1813. Jsou zde obrazy, malované na zvláštním uralském kameni, obrazy – ikony dovezené ze Smolenska a různé zlatem vyšívané věci. Kostel je udržován v pořádku a čistotě.

O pravoslavném kostele jsem toho mnoho nevěděl, a tak jsem se na vše díval očima kluka z vesnice. Jen jsem se podívoval, že jej Němci nezbourali, vždyť jim musel připomínat sveřepého sovětského nepřítele. Tiše a nesměle jsem vstoupil v době konání bohoslužeb.

Lipsko – ruský kostel - fotografie

Tiše a nesměle jsem vstoupil v době konání bohoslužeb. Není tu lavic k sezení, jen kolem zdí několik míst pro nemocné, ostatní stáli nebo klečeli. Nebylo jich mnoho. Chránová loď téměř prázdná, bez soch a andělů, po zdech však bohatě rozvěšených ikon. Byl jsem v jiném světě. Zač se ti pravoslavní věřící zde modlí? Ke stejnému Bohovi jako fašisté? Ti nosí k uniformě opasek s přezkou, na níž je nápis: Gott mit uns“. Brzy jsem zase chrám tiše opustil a pídil jsem se po informacích na mnou nepochopené otázky. Mešní roucha kněží byla dovezena z Ruska, bohatě prošívána zlatem.

Lipsko – ruský kostel, německá knihovna a ženská klinika

Tímto výletem mohu být 100 % spokojen, neboť jsem prohlédl za jediný den celé město. Avšak proti Praze se nedá Lipsko ani přirovnat.

Prošel jsem město, nové i staré čtvrti, válkou dosud nepoznamenané. Pln dojmů jsem se navečer vracel a sliboval si, že budu dál cestovat a poznávat.

Stalingrad

Už se přiblížil první jarní den roku čtyřicátého třetího. Příliš zpráv z východní fronty se nám nedostává. Noviny si koupit můžeme, i přečíst a přeložit bych mnohé dokázal, kdyby tam bylo to, co bychom číst chtěli. O Stalingradu nic podstatného, zprávy jaksi mlhavé a odjinud ani zprávička. Poslouchat rádio v německém vydání, to bylo stejné jako noviny. V dopisech z domova také nic konkrétního, jinak ani možno nebylo, neboť riziko jakékoliv zprávy mohlo přinést nesmírné represálie. Poslech ciziny - tady vyloučeno! Žili jsme v nevědomosti, a tak nás utěšovaly jen „barbarské nálety pořádané spojeneckými letci na bezbranné obyvatelstvo“. Ty nás utvrzovaly ve vědomí, že německým vojskům ubývá sil.

Teprve koncem roku 1943 jsme se tu dozvídali podrobnosti o událostech a bitvě u Stalingradu. Rozhlas a noviny vše bagatelizovaly, zamlčovaly. Žili jsme v nevědomosti, jen šeptanda občas něco přinesla. Vše nepříznivé bylo zamlžováno a poslouchat zde cizí rozhlas bylo velice riskantní a ani nebylo kde.

Wettin, 21. 3. 1943

21. III.

Tu neděli jsme s Vaškem Kopřivou, krajanem z nedalekých Hřebčic, patřícího do obvodu měšťanské školy v Peruci, kam jsme patřili i my Vraňáci, vyrazili podél toku Saaly na sever. Jak nesmírně povzbuzující bylo, že jsme si cestou mohli povídat o učitelích, které jsme oba znali, třeba o Tesárkové, Šerclovi či Příteli. Nechodili jsme sice do jedné třídy, já byl o rok starší, ale to nevadilo. Ty vzpomínky, to byl kus předraženého domova. Výlet to nebyl velký, vyrazili jsme pěšky do asi dvacet kilometrů vzdáleného Wettina. Co nás sem vedlo? Snad důvěrná vzdálenost a dobré vlakové spojení pro zpáteční cestu. O městečku jsme nevěděli nic. Teprve později jsem někde sehnal údaje, jak slavné toto místo v německé historii bylo a to se stalo poučením pro budoucí výlety.

Z města vyrážíme rovinou na severozápad, stále vedeni řekou Saalou. Líná řeka se kroutila, vinula v mnoha meandrech. Po noční bouři se objevilo slunce a zalilo kraj. Jen ta nábrežní pěšina by neměla být tak rozmáčená, na mnoha místech louže. Brzy ji opouštíme a pokračujeme silnicí, která zákruty kolem řeky trochu vyrovnávala. Jednou jsme šli po samém břehu, o dva kilometry dál zase zůstávala trochu mimo, ale nikdy ne na dlouho.

Cesta do Lettin

Pěší turu kolem řeky Saale jsem vykonal s kamarádem V. Kopřivou (z Hřebčic u Lomu) asi do 20 km vzdáleného Lettin. Prvně jsme procházeli obcí Lettin, kde se právě konala, jako ve všech obcích Německa, slavnost k uctění dne hrdinů ze světové a nynější války. U pomníku padlých stáli čestnou stráž vojáci. Hudba, prapory a uniformy se jen hemžily. Bohužel jsme přišli pozdě, takže jsme řečníka neslyšeli.

Nedělní ráno, mnozí v Halle ještě vyspávali a my už vstupovali do vesničky zvané Lettin. Dřevěný most přes Saalu, dál nevelká osada táhnoucí se podél silnice, kolem domky, většinou dřevěné, v nelad rozházené. Nebýt toho, že před námi uprostřed vesnice vyhrávala hudba, ani bychom se nezastavili. Nebylo kvůli čemu. Teď jsme ale přišli právě včas. Píšťaly a bubny přehlušovaly všechno. „Vašku, tam se přece něco děje, pojď se podívat.“ Takové pozvání bylo zbytečné, protože nenahlédnout Němcům až do „kuchyně“, to si přece nenecháme ujít. Je vlastně první jarní den, třeba je tu zvykem takhle vítat slunovrat - nebo opožděný masopust? Kdepak, ani jedno ani druhé se mi nezdá, teď, ve válce.

Lettin

Všude samý prapor, samá uniforma, jen nevím, jestli batolata v kočárcích byla v civilu nebo v uniformě Hitlerovy mládeže. Vždyť i holky sotva škoře odrostlé tu byly navlečeny v uniformy Todtovy pracovní organizace. U pomníku padlých stála čestná stráž a řečník zrovna balil papíry s projevem do kapsy, takže jsme o projev - to nejdůležitější - přišli. Dorazili jsme pozdě, ale vždyť to bylo jedno, stejně bych mu nerozuměl a Vašek teprv ne.

Tak prý to bylo slavnostní uctívání padlých hrdinů, „Heldendenktag“, aby ti živí se měli nač těšit, až položí další mladé životy za vůdce a vlast. Lidem je zřejmě třeba dát naději, že ať padne německý voják kdekoli za Vůdce, vlast, domovina na něj nezapomene. Perspektiva jistě velice slibná při pomyslení, že i hudba tu zahraje a u památníčku na návsi se sejdou ti, co přežijí a budou držet čestnou stráž a pronášet řeči. Málodko si však uvědomuje, že „hrdinů“ i ve válce není mnoho, ale obětí jsou miliony. Kolik jen z této malé obce je už padlých? Kolem památníčku uniformy SA, SS, Hitlerjugend a spousta praporů. Inu sláva, jak má být. Nejvíce však je tu žen, vesměs v černém odění s kyticemi květů. Stará matka je pokládá za syna, mladší žena za manžela a nejmladší za milence. Děti za otce. Šátky na očích plných slz nesvědčí o veliké euforii, a že jsou hrdy na své padlé. Připadali jsme si v té společnosti jako bílé vrány, raději jsme se vydali na další pochod.

Několik větrníků, podobných holandským mlýnům, stojí jako stráž v každé obci, neboť ční nad střechami domků. Jsou určeny k výrobě elektřiny. Zdejší obce nijak nevyunikají, takže žádný pokrok či blahobyt nevykazují..

A hledme, tady za domkem se zvedá větrný mlýn. „Koukej, támhle je druhý a docela vzadu třetí. K čemu jsou dobré?“ Žádné mlýny, jen velké větrníky, sloužící asi jako

elektrárničky. Žádný velký selský dvůr či statek tu není, spíš jen domky dělníků nebo malozemědělců. Jsme vesnicí zklamáni. Žádná náves, žádné seskupení kolem rybníka, nic takového. A ta fádňí rovina, není kam okem spočinout. Shodli jsme se snadno, že příliš blahobytu nám vesnice neukázala, hodnoceno z hlediska výstavby budov. Jdeme silnicí z obou stran lemovanou loukami, na nichž stojí kaluže vody, jak ani jinak v tak časném jaru nemůže být. Je možné, že tomu tak je stále, vždyť hladina řeky není níže jak dva metry.

Narazili jsme na jednu pěknou obec „Salzmünde“, skoro všechna obytná stavení jsou kombinována: dřevo – kámen, zejména štíty, což velmi pěkně vypadá. Před námi už se rýsují domky druhé vesničky. Cedule na okraji nám říká, že je to „Salzmünde“. Ta už je zajímavější. Hrázděné stavby převládají. Štíty vesměs dřevěné, malebně vyřezávané, tady už nejdeme lhostejně kolem. Každý má svůj ráz, své kouzlo, každý prvek odlišný od druhého. Je také trochu větší než předcházející. To už bylo něco jiného! Už název obce říká, že tady začíná dřívější sláva a bývalé bohatství města soli – Halle.

Celý kraj je v rovině, až v okolí Wettin začínají kopce. Město s asi 2000 obyvateli nemá ani jeden stabilní most přes Saale, spojení obou břehů obstarává dřevěný most, pontonový. Proč zde stavěli na jednom kopci „Bismarckovu věž“ a ne raději most, je nám záhadou. Bismarckova věž je asi 30 metrů vysoká rozhledna, z níž je pěkný rozhled do kraje. Věž byla postavena v r. 1905 a nese tento zajímavý, pro někoho typický nápis: „Deutschen fürchten Gott – sonst nichts in der Welt“. Dál na sever se zvedají zalesněné stráně. Ve zdejších poměrech by se dalo říci kopce, vždyť se vyvyšují alespoň o 50 metrů. Spíš pohoří než kopce. I Saala se jich lekla a obloukem uhýbala. Blížíme se městečku Wettin. Až tam dorazíme, budeme mít v nohách 20 km. Už byl čas na kousek svačiny, vždyť brzy bude poledne. Slabé krajíčky mazané umělým tukem a marmeládou v nás zmizely snadno. Zalesněná stráň už byla na dosah a my vstupovali tam, kde žilo na dva tisíce obyvatel, do Wettinu.

Sem jsme tedy měli s Vaškem zavítat alespoň a tisíc let dříve. To zde žil mocný rod, z jehož potomků vyšli mnozí, kteří formovali dějiny Saska. Prvním písemně doloženým byl hrabě von Hosgau v roce 905. Páni z Wettinu dosáhli ohromné slávy. A teď? Dříve mohutný hrad dnes s opadávající omítkou, značně sešlý a neudržovaný, snad patří nějakému potomkovi. Žádnou velkou slávu nevěstil.

Snad desátý domek a hned hospoda a dokonce se v ní vyvažuje. „Vašku, jdem.“ Vešli jsme. Nikde nikdo. Ani jediný host. Kdo by tu také dnes mohl být? Muži dobývali životní prostor a ženy a děti na pivo nechodily. Vybrali jsme si přesto dobře. Byla to v celém městečku jediná možnost dostat kousek jídla. Starší hostinská přinesla zeleninovou polévku, chudou sice, ale zeleniny v ní bylo dost, vzali jsme za vděk. I brambory, červené zelí a pět deka masa u toho. Co jsme si mohli přát víc? Každý jedno pivo slabé, slaboučké, takové by mohli pít i řidiči motorových vozidel a pak klidně foukat do balónku. Zaplatili jsme, spropitné přidali, potravinové lístky odevzdali a cesta před námi zase volná. Tady to bylo zase jiné než v předcházejících místech. Spíš z každého něco s náznakem městské výstavby. Zkrátka, ani ryba ani rak. Došli jsme k řece, která už nemířila k severu, ale uhýbala k západu. Nebyl to žádný potok, ale už hezká řeka. Přes ni tu byl jediný most, pontonový.

Jdeme po něm sami jediní a cítíme záchvěvy, kdy větší vlna narazila na ponton, nebo že by jej rozhoupala naše dvojice?

Docházíme na konec obce a zvažujeme, že bude třeba se vrátit do druhé poloviny městečka, kde je nádraží, a zjistit možnost pohodlnějšího návratu než po svých.

Jakási zmoklá tabule tu cosi oznamovala, bylo třeba dojít až k ní a seznámit se s údaji. Dokonce turistická značka určovala trasu, po níž můžeme po 1.5 km dojít k „Bismarckově věži“. Nabídka pro turisty jako na zavolanou. Jdeme, řekli jsme unisono. Vždyť si přece nemůžeme nechat ujít nějakou věž, natož věž Bismarckovu. To přece musí být něco! Turistické značení nebylo nejlepší, ale zavedlo nás lesem do mírného kopce. Na jeho vrcholu byla ona věž stavěná z kamenných kvádrů - rozhledna. .

Těšili jsme se na výhled do rovin, jimiž jsme prošli i na to, že uvidíme, co je na druhé straně za lesem. Zklamala nás věž Bismarckova. Bylo zamčeno. Jen letopočet nám sděloval, že byla postavena v roce 1905. Výšku jsme odhadli na 30 metrů, a to by stačilo k tomu, abychom nad korunami mohutných listnáčů přehlédli kus Říše Velkoněmecké. No, nebylo nám to přáno. Jen nápis na rozhledně mi nedal klid, ten jsem si musel opsat doslova: „Wir Deutschen fürchten Gott - sonst nichts in der Welt.“ (My Němci se obáváme Boha - jinak ničeho na světě.) Kvůli tomu jsme sem šlapali! Kdo to mohl vědět?

Nápis musel jsem Vaškovi tlumočit a ten jen dodal: „Však vy se jednou budete taky bát!“ A jak se za dva roky ukázalo, předpověděl dobře.

Zpáteční cestu si krátíme podle svého a jen uvažujeme, proč vyhodili tolik peněz na stavbu rozhledny a nepostavili raději pořádný most.

Ani nevím, jak bylo možné, že nyní znovu stojíme před bývalým hradem, dnes sloužícím k účelům zemědělského velkostatku a jeho stav žaluje na hospodáře, že o něho nedbá. Jistě, teď za války na takové věci není čas ani nejsou prostředky, ničení na nepřátelském území je důležitější, ale tenhle neviděl zednickou lžici už celé desetiletí. „Ať si s tím dělají, co chtějí,“ byla lakonická odpověď na moje poznámky.

Hrad ve Wettinu

Štěstí se na nás usmálo sotva jsme nahlédli do jízdního řádu. Za čtvrt hodiny jede motorák s dřevěnými vozy do Halle. Závěr dne tedy byl prozaický.

Ve městě nad Saalou je zámek, však málo výstavný, jenž slouží nyní jako velkostatek. Zpět jedeme motor. vlakem.

Dálnice, 28. 3. 1943

28. III.

Nyní zde máme nálet častěji, což ani nezaznamenávám, rovněž tak jako moje úspory, které činí asi 1000 K měsíčně.

Nedělní vycházku konám sám pěšky přes Rüdelsburg k dálnici. Je to pěkná autostráda, tepna celého kraje. Křižovatek nemá, neboť všechny příčné silnice jdou po mostě přes tuto silnici. Kam oko dohlédne stále jako šňůra rovná a jako po stole, stále po rovině. Překvapuje mě zde množství srnek, neboť již asi potřetí zde vidím v polích srnky, třebaže zde v okolí není nikde lesů.

Poslední neděle března zase láká k vycházce. Kam ale? Žádný výlet jsem si nepřipravil, s nikým se nedomluvil. Proto musím sám. Někdy to má také své přednosti. Přešel jsem město, most přes nákladové železniční nádraží, nahlédl z ptačí perspektivy na posunující se cisternové vagony, to tu asi řadí pro frontu z nedaleké továrny na výrobu syntetického benzínu Leuny. Dál už zcela sám silničkou asi tak III. třídy k osadě Reideburg. Šel jsem za chmurných myšlenek, kdy asi to dostaneme od Anglo-Američanů my, když počet přeletů neustále stoupá. Někdy to už příjemné není, dvakrát či dokonce třikrát za noc vstávat a jít sedět do studeného sklepa. Copak moji bytní, oba důchodci, si zdřímnou za dne, ale co já. Jak jsem vždycky spával jako špalek. To už je jen vzpomínkou. Podvědomá obava tu je a ta bude stále. Jen siréna houkne a jsem vzhůru, teď už nemusí paní bytná volat: „Józef!“ Hledíme, srna se srnčetem se popásá na ještě nažloutlém osení a mne nebere v úvahu. Přece nejsem docela sám. Neutekly, neměly asi kam. Kam oko dohlédne, nikde kousek lesa. Krypt nacházejí jen v trsech suché ostrice lemující meliorační svody. Kousek dál opět dvojice. Zrcátka jim svítí bělostí. Zůstávají klidné. Konečně se přibližují k dálnici. Konečně se moje cesta zvedá na širokou, ale jen dvoupruhovou silnici. Nadjezdy jdou nad ni, nikde se neplete těm, co po ní spěchají kamsi k východu. Není jich mnoho, je neděle, proto ten provoz je slabý. Jen sem tam vojenské auto, obvykle zakryté plachtou Tady se to jezdí, rovina jako na stole, a silnice jako rovná šňůra se v dálce mění opravdu jen ve šňůrku. Chvilku jsem postál a zase pomalu obrátil k domovu ale, prokletému již mnohokrát, neboť při hladové večeři. Když shrnu svůj den: z domova jsem neznal dálnici, proto jsem se vypravil hodinu cesty se na ni podívat. Zklamala mne, byla to jen silnice, jen trochu širší než silnice u nás. Provoz tam byl malý a tak mne více zaujala trojice srnčí zvěře.

Výstava, Moritzburk, pak Den branné moci 4. 4. 43

Hrad Moritzburk

Jak počasí nebylo pěkné, zůstal jsem raději ve městě. Už po ránu jedu elektrikou na druhý konec města na Moritzburk. Je prý tam výstava obrazů, jak plakát hlásal. No, výstava ale byla skromnější, než jsem očekával. Jo, když mluví zbraně, múzy mlčí. Vracím se do města beze spěchu, vždyť na oběd je stejně ještě brzy. Byl jsem tu sám, z kamarádů sem nechtěl jít nikdo.

Dopoledne jsem strávil v Moritzburgu, kde se koná ne zvlášť bohatá výstava obrazů. Odtud jsem šel na „Marktplatz“, kde je vystavena celá protiletadlová obrana. Je den branné moci. Ovšem jako vždy vybírají tentokrát sami vojáci. Je zde balon a uzavírací síť, světlomet,

dělo, naslouchací přístroje atd. Vojen. kuchyně vaří dnes a dává civilistům bez lístků „eintopf“. Lidé stojí ve frontě s kýbly na toto jídlo.

Vstupenka na výstavu obrazů v muzeu Moritzburg

Na náměstí pod Červenou věží mi přichystala armáda překvapení. Zrána tu nebylo nic, nebo jsem si z jedoucí tramvaje nevšiml. Teď tu stojí „flak“, protiletadlové dělo, pohupuje se tu na šňůrách uvázaný balón a nese uzavírací síť (do ní se asi mají chytit západní letadla), světlomet, radar atd. (K čemu teď radary, vždyť těch nepřátelských pirátů létá tolik, že je i hluchý slyší). Teď je to jasné, to je den armády, to se musí oslavit! Aby to víc lákalo, je tu vojenská kuchyně, v pojízdných kotlích vaří „Eintopf“ (z jednoho hrnce) a rozdávají a dokonce bez lístků. To byl pro místní zlatý hřeb neděle. Jsou vděční za jediný den sytosti. Nezajímají je vystavené zbraně po celém náměstí. Fronta dlouhá, snad stovky lidí čekají na tu dobrotu. Jedni s hrnky, ti hladovější dokonce s kýbly. Dostanou-li plný či jen po dně, to nevím. Lituji, domů mám daleko a do klobouku to vzít nelze. Mohl bych nějaký ten potravinový lístek ušetřit.

Po poledni se počasí umoudřilo. Přestože zuří válka, Němci se snaží ze všech sil uklidňovat zázemí pořádáním různých akcí, jen aby se zapomělo na mizerii života všedního. *Odpoledne jsem byl na „Rossplatz“, (Koňský trh) kde se koná „Jahrsmarkt“ (výroční trh a pouť). Při hezkém počasí dnes bylo na jarmarce tisíc lidí, podle mého odhadu 15 až 20 000. Většinu tvoří starci, ženy, děti a hlavně cizinci. Brebentiví Francouzi, identifikovatelní podle doprovodu zamilovaných děvčat své národnosti, skupiny Holanďanů, Belgičanů, Ukrajinek v sukních až na zem, italští vojáci, maďarští, a samozřejmě spousta Čechů. Sovětští vojáci a Poláci chybí. Ti nesmí opustit určené prostory. Všechny možných atrakcí a chytáků na peníze spousty. Avšak úplně bez cukrovinek, a to se nám zdá divné, neboť zde opravdu mimo pouťových atrakcí není nic. Pečivo chybělo také. Nikde ani obyčejný vůň, ani na lístky. Hudby a vyvolání je zde až hlava bolí. Asi 30 kolotočů je v plném obsazení. Dům hrůzy, té je v poslední době dostatek po celé týdny, ten tu byl zbytečný. Jízda na motocyklech v kouli. To je česká atrakce, tam chybět nesmím. Najednou jsem doma, kdesi na Letenské pláni, mezi svými. Motoristé při jízdě hlavou dolů vyvolávají po našem a my, přihlížející Češi, kontrujeme, jsme ve svém živlu: „Sláva, nazdar, ať žijí Češi!“ Přítomní Němci tu jsou v menšině a jen obdivně šeptají.*

Oslava Ruth, 8. 4. 1943

Na čtvrteční večer jsem se oholil, vzal si bílou košili, vždyť jsem byl pozván do uzavřené společnosti. Černovlasá Ruth s velkýma očima mne pozvala k oslavě. Byl jsem překvapen pozváním, vždyť každý cizinec tu stál jako někdo, s kým není radno zbytečně ani hovořit či se nějak stýkat.

8. 4. Večer jsem pozván kadeřnicí z našeho závodu na večírek, který se koná v kavárně „Bauer“. Udělala totiž s vyznamenáním tovaryšské zkoušky. Večer se při holandské hudbě, úplně jazzové, francouzské, zdařil.

Sešlo se nás osm, ves byla, dorty i večere a to všechno bez lístků. Kde na to vzala? Nebo jí ostatní pomohli? Nevím. Bylo to pěkné, ale já byl stejně stále na okraji zábavy, natolik jsem německy nedovedl, abych se mohl vždycky zapojit. měs zaměstnanci našeho závodu, jen její maminka byla pro mne neznámá. Hrála hudba, i láhev vína

Giebichenstein, 11. 4. 1943

Hrad Giebichenstein - věž

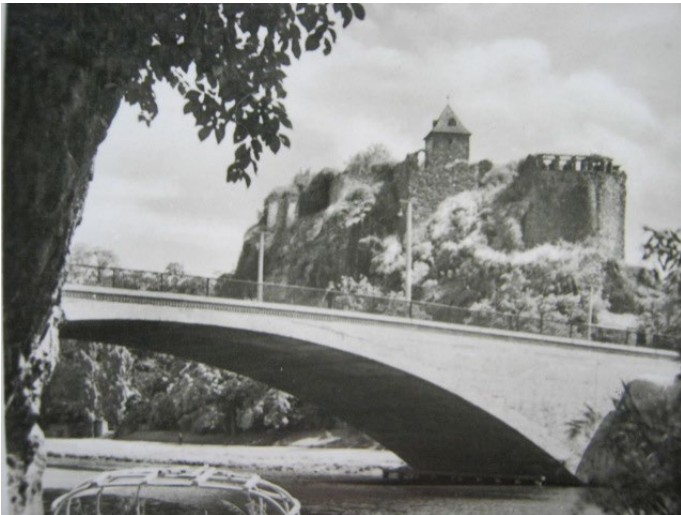
11. 4.

Už zase byla na obzoru neděle. Procházíme městem, to je ještě koutů, kde jsme dosud nebyli... Končíme na ruinách hradu **Giebichensteinu**. Jedna z nejstarších částí města, na skalnatém ostrohu nad řekou Saalou, bývalý hrad. Jistě to býval mocný hrad. Hovoří o tom rozsah, žel už jen ruin. Pod hradem býval přístav, po němž se na sever plavila sůl. Také z Čech sem jezdívali vozkové. Soli bylo třeba vždycky, bývala velmi ceněna. To byl také základní kámen celého města i kraje. Město často trpělo, když sůl byla roztroušena po okolních cestách a ty pak byly téměř stále blátivé.

Kolem ruin je málo udržovaný park, zejména pěšiny zarůstají. Z části bývalého rozlehlého parku je zoologická zahrada. Jaro právě rozkvétá, a kdybych tu byl na dovolené, byl by to pobyt velice příjemný. Stromy nevědí zatím nic o válce a kvetou stejně krásně jako v době míru, jen lidské vnímání je rozdílné.

Za pěkného počasí procházka městem na Giebichenstein. Všude je již plno svěží mladé zeleně. Mezi tím jako víly květy ovocných a okrasných stromů.

Na stráni nad Sálou kvetou trnky. Vše rozkvetlo trochu dříve, než jsme zvyklí z domova. Však tu také žádná zima nebyla. Francouzi a Italové chodili celou zimu bez zimníků, asi tady žádné neměli, vždyť doma je také nepotřebují.

Pod hradem Giebichenstein

Usedáme s kam. Kopřivou na lavičku a již v okamžiku máme kolem sebe několik velmi krotkých sýkorek, které nám sedají na kolena a na lavičku, na níž sedíme. Prosí o drobečky. Máme jich poskrovnu, neboť zde se drobečky nenechávají. Pak po dlouhém hledání, pár jsme jich v kapsách našli a podáváme sýkorkám, které nám sedají na dlaň a zobají. Znovu se musím zamyslet nad morálkou lidí. To Němci je tak rozmazlili, jistě jim nikdo neublížil, když byly tak důvěřivé, a stejní Němci dokáží jinde zabíjet a ničit.

V podhradí Giebichensteinu

Odtud jdeme do „krajského muzea“. Nejprve jsou zde miniaturky lidových zvyků a slavností. Dále různé rukodělné umění. V hořejší části muzea jsou historické vykopávky atd. Vše hezky upraveno. Odpoledne opět trávíme na „Jahrmarkt“.

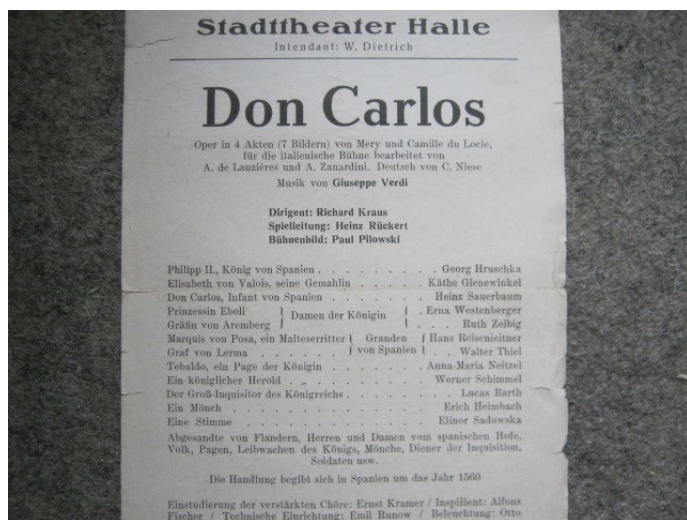

S kamarády u řeky Saaly v roce 1943. Josef Sýkora je třetí zleva.

Opera Don Carlos, 12. 4. 1943

12. 4.

Navštívili jsme já a můj nerozlučný přítel Kopř. městské divadlo. Na předem zakoupené vstupenky jsme přišli do horní části divadla. Lepší místa už byla obsazena. Peněz jsme měli, klidně primátorskou lóži jsme si mohli zabrat, ale lístků nebylo. Divadlo je krásně vyzdobeno a pěkně upraveno, hlavně pro všechny návštěvníky pohodlně. Celý sál osvětlují světla jen z jednoho, avšak velkého a krásného lustru. Bude dávana Verdiho opera „Don Carlos“. Již šedesátičlenný orchestr hraje předehru. Viděl jsem operu prvně a jsem mile překvapen, neboť se mi velmi líbila.

Program opery Don Carlos

Žehlení

Peněz vydělávám dost, však se celý den ani nezastavím. Co je mi to platno, že našetřím za měsíc tisíc našich korun, když za ně nic nekoupím. Jen na pracovní kolektiv si nemohu stěžovat. Vždyť je tu se mnou jen majitel podniku pan Kozłowski (kde to jméno sebral?) a

ostatní jen ženy a svobodná děvčata. Není divu, že jsem proto v kurzu. Snažím se důstojně vystupovat, na chování si potrpím, ne tak kvůli nim, ale abych jim ukázal, že i ten mnohými Němci opovrhovaný Ausländer, je nejmíň tak kulturní jako oni. Tuhle jsem zjistil, že mi už nedrží puky u kalhot a žehličku nemám, i vymyslel jsem to! Pěkně narovnané kalhoty kladu večer do postele pod prostěradlo a ráno jsou kalhoty jako nové. Vida, to byl nápad. Pak to stačilo jednou v týdnu opakovat a chodil jsem jak z módního salónu. I na operu jsem šel s pěknými puky a mohl tak reprezentovat.

Rukování šéfa

15. 4.

Koncem týdne nastal v našem podniku nebývalý rozruch. Majitel závodu dostal povolávací lístek k okamžitému narukování. Byl jsem nesmírně překvapen a současně nerad, protože byl vždy mou oporou. Byl vždy uhlazeného jednání, dával mi na vědomí, že si cení mé práce a vždy se mi snažil vyhovět.

Den narukování mého šéfa. Vše zůstává beze změny.

Denní události

17. 4.

Navštívil jsem s Kopř. „Steintor Varieté“. Orchester pod jevištěm hraje náladovou hudbu. Artisté a akrobati předvádí nádherné výkony, za něž jsou odměňováni hlučným potleskem. Též dvě cvičená prasata předvedou své umění. Chodím-li někam po večerech, nutí mě k tomu i samota, kdy by se mi stýskalo. Když se někdy později večer vracím domů, jdu jako myška, aby zámek necvakl, aby schod nezavrzal, abych nebudil. To za mne může každou chvíli udělat siréna.

20. 4.

Celé Německo slaví narozeniny vůdce. Město je v záplavě praporů. Nejen na státních a společenských budovách vlají prapory s hákovými kříži, ale také na mnoha obytných domech. Nevím, zda je to z úcty k Vůdci nebo v některých případech strach z nacismu. Snad obojí. Avšak ve výlohách či oknech se obraz vůdce, jak prý dřívější léta se dělalo, tentokrát neobjevil. Časy se mění.

Oberröblingen, Eisleben, 18. 4. 1943

18. 4.

Eisleben. Město neznámé. Stojí za to tam jet? Zkusíme to.

Další můj výlet s Kopř. byl vykonán zčásti vlakem a zčásti pěšky. Nejprve jedeme do Oberröblingen. Na jeho jménu by si snadno poctivý Čech mohl jazyk zlámat. Jdeme k jezeru zvanému Sladké. Ostatní jsou tedy asi v tomto kraji slaná, vždyť je tu solná komora. V jezeře se koupá silueta zámku či hradu Seebergu. Zdvojený obraz, málem pohádkový objekt a zatím – kasárny. Tedy raději od hradu dále. *Dále jdeme pěšky k „Süsser See“ – „Sladké jezero“.* Jezero je velké, měří asi 7 x 1 až 2 km. Na jeho východní straně stojí zámek či hrad Seeburg. Dnes slouží jako kasárny. Jdeme dále pěšky kolem jezera a dále až do Eisleben. Jezero obcházíme, cesta se klikatí, jednou jde až kolem vody, jindy kraj zakrývá rákos. Tentokrát jsme volili dobře. Klid kolem jezera, jen kachny a lysky čeří vodu, v rákosí jakýsi zpěváček drsným hláskem volá. Snad je to jeho zpěvné vyznání lásky.

Urazili jsme asi 20 km. Eisleben, město s asi 20 000 obyvateli, se nám líbilo. Jsou zde tři kostely, stará pěkná radnice a ještě několik reprezentativních budov.

Eisleben

Radnice, budova výstavná, jak se na staré solné město patří. Tři kostelní věže ční nad hrázděnými domky i reprezentačními budovami bohatého města. Za všechno tu vděčí soli. V jednom z kostelů byl křtěn malý Martin Luther. Ale ve kterém z nich? Je čas oběda a rádi zasedáme v malé hospůdce, ušlých asi dvacet kilometrů je znát. Synagoga stojí uzavřena a jistě už svému účelu sloužit nebude, neměla by komu. Město je úpravné, čisté, stejně ve starých úzkých uličkách jako v nové zástavbě.

Také jsme zde viděli památník padlým již z této II. světové války, avšak je dřevěný. Kolem něho byla spousta věnců a kytic. V okolí Eisleben je mnoho šachet. Bohužel, jaký nerost se zde těží, nevíme. Snad v každých 5 km² je šachta a úplná hora kamenných odpadků. Zpět jedeme vlakem. Je to 35 km západně od Halle. Jsme vlastně v solné komoře. Vždyť i Halle vděčí soli za svou velikost. Já si vždycky myslel, že když sůl, tak Halle. V něm byl sice soustředěn obchod se solí, ale ne těžba. Odtud byla ve středověku rozvážena do velikých dálek.

Drkotavá lokálka nás veze večer domů.

Celé toto vyprávění a naše výletování vypadá docela idylicky a mohlo by svádět k domněnce, že to nasazení do Říše bylo jen zpestřením života mladých lidí. Byla to doba, kdy se ještě skoro všecko odehrávalo mimo nás, ač jsme čekali, kdy už to přijde sem, to ničení, válečné běsnění. Nikdo z nás si nedovedl domyslet, co by nás nejen jednotlivce, ale celý saský národ ještě mohlo potkat, pokud by zvítězil Hitler.

Znovu Merseburk, Lázně Dürrenberk, 23. 4. 1943

23. 4.

Tento týden byl kratší, vždyť v pátek byl svátek, proto se tak převalil a náš nový výlet na obzoru. Dnes už jedeme ve třech. *Velký pátek „Karfreitag“ je tu i přesto, že je válka, držen jako svátek. Slunce hřeje po celý den jako v červenci a nás doprovází na našem pěkném výletě. Nejprve jedeme elektrickou do Merseburku, kde kamarády Kopř. a R. Březinu (z Českomoravské Vysočiny) provádím po mně již známém Merseburku. Tentokrát město ponořeno do kvetoucích stromů udělalo na mě lepší dojem než poprvé.*

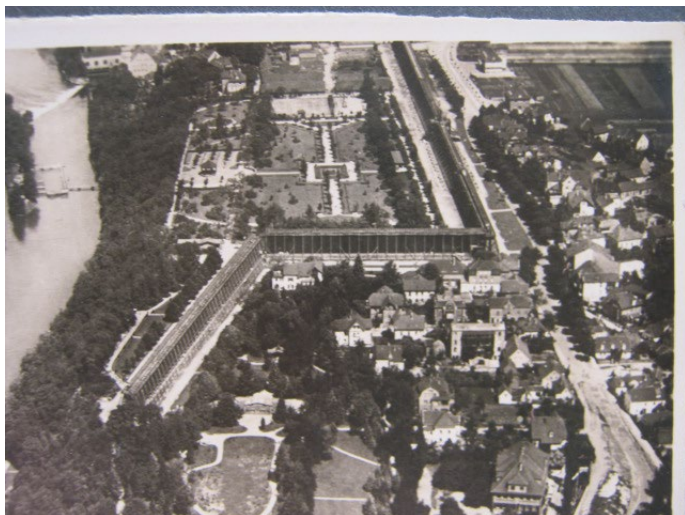

Merseburg

*Odtud jdeme pěšky do Leuny. Zde je rafinerie nafty „Leuna“. Je to největší stře-
evropská rafinerie. „To se divím, že spojenci tu fabriku taky už nerozsekali.“ krouším hlavou.
„Já taky,“ říká Ruda. Bylo to vskutku k podivu. Kolik lidí tu asi pracuje? Jen Ausländerů
(nasazených cizinců na nucené práce) prý je daleko přes 10 000. Zastavěná plocha obnáší asi
12 km². Je to div, že nebyla dosud bombardována. Kolem továrny leží u země spousta balonů,
uzavírací sítě a protiletadlových děl. Nikdo si nás nevšímá, takových jako jsme my tady je...
Potkáváme jednotlivce i celé skupiny, jedni sem, druzí tam, jedni melou francouzsky, druzí
holandsky či italsky a čeština tu není v žádné menšině. Teď si uvědomujeme, kolik by takový
nálet asi skosil nevinných lidí. Smrt potom nepřebírá. Je to ale otrava jít 4 km cesty a po jedné
straně stále stejná zeď a na druhé kanóny a lelkující vojáci, jak se nám zdá. Jdeme dál až do
„Bad Dürrenberg“ – Lázně Dürrenberg. Celkem asi 12 km z Merseburgu. Lázně tyto jsou
veliké. Léčí zde vodou obsahující značné množství nerostů. Je zde kulevá dřevěná hradba
dlouhá asi 1.5 km a vysoká 10 m v šíři 4 m. Tato hradba je vyplněna větvičkami. Shora přes
tyto větvičky teče léčivá voda. Nerost obsažený v této vodě se usazuje na těchto větvičkách a
tyto vyrůstají do velké tloušťky a tvoří se časem různé krápníky. V blízkosti této hradby jsou
lavičky a nemocní se léčí jen vdechováním výparů z této stékající vody. Kolem je krásně
upravený velký park. Zpět 28 km jedeme elektrickou až do Halle. Celé městečko je letovisko.
Lázeňští hosté sem v mírové době přinášeli dostatek peněz a pomáhali zdejším k blahobytu.
Nás však nejvíc zajímalo lázeňské zařízení. A jak se ukázalo - právem.*

V parku postavený dřevěný val - palisáda výšky 8 metrů, připomíná římský akvadukt, jen
s tím rozdílem, že je horní koryto rozvádějící vodu řádně dřevě a hotové řešeto. Voda stéká
po dřevěné konstrukci vyplněné války, jako jsme za mladých let dělávali doma z lesních
větví. Tehdy sloužily jako levný otop, při němž nebylo radno svářet mléko. Hned překypělo.
Tady se jednotlivé větvičky obalily kamenitou usazeninou. Několikanásobně zesílily.

Voda, stékající po nich se tříštila a větřík roznášel její mlhové krůpěje po okolí. Pacienti tu
usedali na lavičky, aby inhalovali. Bylo v celém rozlehlém parku klidno, ticho, jen voda tiše
ševalila. Kde byli pacienti? Nebyl čas na léčení, když šlo o dějinnou dobu třetí Říše? Hradba
se táhla třicet metrů od severu k jihu, náhle se obracela od západu k východu a zase
nastavovala čelo směru severozápadnímu či jihovýchodnímu. Vždyť vítr si poroučet nedal a
dul si a roznášel droboučké kapénky směrem, který si sám vybral. Pacient se musel rozmaru
větru podřídit. To bylo překvapení, když jsme zjistili, že délka zařízení je více než 1 km. I šíře
akvaduktu je úctyhodná - dobré 4 km. Obešli jsme jej, prošli parkem a vrátili jsme se do
městečka.

Lázně Dürrenberg

Pak jsme odjeli elektrickou drahou do Merseburgu, přesedli a vzali kurs Halle. K absolvování 28 km stačila tramvaj.

Tramvajový lístek Merseburg – Bad Dürrenberg

Velikonoční svátky jsou tu. Žijeme v poměrném klidu, jen to běhání do sklepa otravuje a člověk si tak zvyká na to kvílení sirén, že by nejraději ani nevstal, vždyť se zase nic nestane. I na tu šibenici by člověk zvykl.